

T.C.
BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI
SOSYAL HİZMET YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

LEZBİYEN, GEY, BİSEKSÜEL ve TRANSSEKSÜELLERİN SOSYAL
DIŞLANMA DENEYİMLERİ
YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN
ÖZGE DANYELİ GÜZEL

TEZ DANIŞMANI
YRD. DOÇ.DR. SEDA ATTEPE ÖZDEN

ANKARA, 2017

ORJİNALLİK RAPORU

BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

Tarih: 14 / 09 / 2017

Öğrencinin Adı, Soyadı : Özge Danyeli Güzel
Öğrencinin Numarası : 21310336
Anabilim Dalı : Sosyal Hizmet ABD
Programı : Sosyal Hizmet Tezli Yüksek Lisans Programı
Danışman Unvanı/Adı, Soyadı : Yrd. Doç. Dr. Seda ATTEPE ÖZDEN
Tez Başlığı : Lezbiyen Gey Biseksüel ve Transseksüellerin Sosyal Dışlanma Deneyimleri

Yukarıda başlığı belirtilen Yüksek Lisans/Doktora tez çalışmamın; Giriş, Ana Bölümler ve Sonuç Bölümünden oluşan, toplam 100 sayfalık kısmına ilişkin, 14/09/2017 tarihinde şahsım tarafından **Turnitin** adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı %5' tir.

Uygulanan filtrelemeler:

1. Kaynakça hariç
2. Alıntılar hariç
3. Beş (5) kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

"Başkent Üniversitesi Enstitüleri Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Usul ve Esaslarını" inceledim ve bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranlarına tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Öğrenci İmzası:.....

Onay

14 / 09 / 2017

Öğrenci Danışmanı Unvan, Ad, Soyad:
Yrd. Doç. Dr. Seda ATTEPE ÖZDEN

KABUL VE ONAY SAYFASI

Özge DANYELİ GÜZEL tarafından hazırlanan “ Lezbiyen, Gey, Biseksüel ve Transseksüellerin Sosyal Dışlanma Deneyimleri” adlı bu çalışma jürimizce Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Kabul (sınav) Tarihi:12/09/2017

(Jüri Üyesinin Unvanı, Adı-Soyadı ve Kurumu):

Jüri Üyesi :Yrd. Doç.Dr. Seda Attepe Özden

Jüri Üyesi :Doç.Dr. Arzu İçağasıoğlu Çoban

Jüri Üyesi :Doç.Dr. Gonca Polat

Başkent Üniversitesi

Başkent Üniversitesi

Ankara Üniversitesi

İmzası

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

...../...../20....

Prof. Dr. Doğan TUNCER

Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kâğıt ve elektronik kopyalarının Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim/Raporum sadece Başkent Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin/Raporumun 1 yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

12.09.2017

Özge Danyeli Güzel

TEŞEKKÜR

Tez yazma sürecinde benim bütün nazımı çeken, hep destek olan, yardımını ve sevgisini hiçbir zaman eksik etmeyen hayat arkadaşım Tolga GÜZEL' e,

Bedenen yanımda olamasa da hep kalbimde yanımda hissettiğim kardeşim Hüseyin DANYELİ' ye,

Tez konumun belirlenmesinde ve her aşamada benim sıkıntılarımı dinlemekten bıkmayan ve desteğini esirgemeyen sevgili tez danışmanım Yrd. Doç. Dr. Seda ATTEPE ÖZDEN' e,

Jüri üyesi olarak tezime değerli katkılar sağlayan kıymetli hocalarım Doç. Dr. Arzu İçağasıoğlu Çoban'a ve Doç. Dr. Gonca Polat'a,

Sabahlara kadar benimle oturup “hadi Özge, sen bunu da başarırısın” diyen mesai arkadaşım ve dostum Tuğba ERARSLAN' a,

Tezi yazmamdaki en büyük destekçilerimden olan ve yardımını esirgemeyen yeni meslek hayatına adım atmış olan sevgili meslektaşım Sosyal Hizmet Uzmanı Betül Kübra DOĞAN' a,

Her zaman manevi olarak beni destekleyen canım arkadaşlarım Banu KATRANCI BAKIR ve Selcenay AKTAŞ' a,

Desteğini hiçbir zaman esirgemeyen sevgili iş arkadaşlarım ve dostlarım Burcu IŞIK, Perran SÖĞÜTLÜ ve Hatice ÇELİK' e,

Manevi olarak beni yalnız bırakmayan iş arkadaşlarım Fügen İLHAN, Nergül BOLAT, Figen ÇINAR, Günce GÖKTAŞ, Seray YILMAZ ve Çiçek ŞENOL'a,

Kaynak bulmamda ve araştırma yapma sürecinde emeği geçen arkadaşlarım Sinem SALAR, Güler DOYMAZ AYDIN ve Oğuz SÖĞÜTLÜ' ye,

Eğitim hayatımda bugünlere gelmemdeki büyük emekleri geçen okuldaki hocalarıma,

Araştırmamda en büyük katkıyı sağlayan bütün katılımcılara, çok ama çok teşekkür ediyorum. Sizler olmasaydınız bu tez tamamlanamazdı.

Her zaman beni o güzel yürekleriyle dinleyen ve destekleyen annem Yıldız DANYELİ ve
babam Ali DANYELİ' ye...

ÖZET

DANYELİ GÜZEL, Özge. Lezbiyen, Gey, Biseksüel ve Transseksüellerin Sosyal Dışlanma Deneyimleri, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2017.

Sosyal dışlanma, bireylerin sosyal bütünleşmesine engel olan bir süreçtir. Bu dışlanmaya tarih boyunca maruz kalan gruplar içerisinde en çok yer alanlar; lezbiyen, gey, biseksüel, transseksüel kişilerdir. DSÖ tarafından homoseksüellik hastalık sınıfından çıkarılmasına karşın, günümüzde toplumsal algılar ve normlar nedeni ile halen heteroseksüeller tarafından LGBT'ler dışlanmaya maruz bırakılmaktadır. Sosyal dışlanmanın önlenmesi, sosyal adaletin ve insan haklarının sağlanması sosyal hizmetin en temel ilkeleri içerisinde yer almaktadır. Bu nedenle LGBT'lerin bu dışlanma ile mücadele etmesinde, dışlanmadan dolayı kaynaklara erişimde ya da politikalar geliştirmede sosyal hizmet mesleği büyük önem arz etmektedir. Bu çalışmada, LGBT'lerin sosyo- kültürel ve ekonomik açıdan sosyal dışlanmayı nasıl yaşadıklarının tespit edilmesi ve bireylerin sosyal hizmet kapsamında ihtiyaçlarının belirlenmesi amaçlanmaktadır. Araştırmada, LGBT'lerin sosyal dışlanma deneyimlerini anlamak ve bu dışlanma ile nasıl mücadele ettiklerini öğrenmek amacı ile nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Veriler elde edilirken yarı yapılandırılmış görüşme yönergesi kullanılarak derinlemesine görüşme yapılmış ve kartopu tekniği ile Ankara ilinde yaşayan toplam 15 LGBT bireyle görüşme yapılmıştır. Görüşmeler sonucunda üç ana tema oluşturulmuştur. Bu başlıklar; bireylerin sosyal dışlanma algısı, sosyal dışlanmanın boyutları ve sosyal dışlanma ile mücadele etme olarak belirlenmiştir. Katılımcıların verdiği yanıtlarda transseksüel ve gey bireylerin çoğunluğunun dışlanmadan daha çok etkilendikleri ancak lezbiyen ve biseksüel bireylerin genelinin ise cinsel yönelimlerini gizlemelerinden dolayı dışlanma yaşamadıkları söylenmesine karşın, gizlenmenin de sosyal dışlanmanın bir türü olduğu bilinmektedir. Bu veriler doğrultusunda sosyal dışlanmaya maruz kalan LGBT'ler için sosyal hizmet müdahalesi geliştirilmesine ve sosyal hizmet eğitiminin heteroseksüel normlar dışına çıkarak yeni eğitim müfredatı oluşturulmasına ihtiyaç duyulduğu ortaya çıkmıştır.

Anahtar Sözcükler: LGBT, Sosyal Dışlanma, Sosyal Hizmet

ABSTRACT

DANYELİ GÜZEL, Özge. Social Exclusion Experiences of Lesbian, Gay, Bisexual and Transsexual, Master Thesis, Ankara, 2017.

Social exclusion is a process that hinders the social integration of individuals. Those who were most exposed to this exclusion throughout history; Lesbian, gay, bisexual, transgender (LGBT). Despite the exclusion of homosexuality from the disease classification by the WHO, LGBTs are still subject to exclusion by heterosexuals because of social perceptions and norms today. Prevention of social exclusion, social justice and the provision of human rights are among the most fundamental principles of social work science. For this reason, the social work profession has a great importance when LGBTs struggle with this exclusion, by accessing resources due to exclusion, or by developing policies. In this study, it is aimed to determine how LGBTs experience social exclusion in socio-cultural and economical context and determine the needs of individuals in social work field. In the study, the qualitative research method was used to understand the experiences of LGBTs in social exclusion and to learn how they cope with this exclusion. When the data were obtained, an in-depth interview was conducted using a semi-structured interview guide and a total of 15 LGBT individuals were interviewed using the snowball technique. Analyzes of the interviews were made using categorical encodings and themes. These categories consist of three main headings. These titles are; The social exclusion of the individuals, the dimensions of social exclusion and coping with social exclusion. It is known that in responses replied by participants, the majority of transgender and gay individuals are more influenced by exclusion, while the majority of lesbian and bisexual individuals are said to have not been excluded because they hide their sexual orientation, whereas concealment is also a form of social exclusion. In the direction of this data, it has emerged that there is a need to develop social work intervention for LGBTs subject to social exclusion and to create a new curriculum out of heterosexual norms in social work education.

Key Words: LGBT, Social Exclusion, Social Work

İÇİNDEKİLER

ORJİNALLİK RAPORU.....	I
KABUL ONAY.....	II
BİLDİRİM.....	III
TEŞEKKÜR.....	IV
ÖZET.....	VI
ABSTRACT.....	VII
TABLolar LİSTESİ.....	XI
KISALTMALAR.....	XII
GİRİŞ.....	1
BÖLÜM I: LEZBİYEN, GEY, BİSEKSÜEL ve TRANSEKSÜELLERİN (LGBT)	
SOSYAL DIŞLANMA DENEYİMLERİ.....	3
1.1. Heteroseksizm, Homofobi ve Transfobi.....	3
1.2. Cinsel Kimlik, Cinsiyet Kimliği, Cinsel Yönelim ve Toplumsal Cinsiyet.....	5
1.3. LGBT Hareketinin Tarihçesi.....	7
1.3.1. Dünyada LGBT Hareketinin Tarihçesi.....	7
1.3.2. Türkiye’de LGBT Hareketinin Tarihçesi.....	9
1.4. Eşcinselliği Açıklayan Bazı Kuramlar.....	9
1.4.1. Psikanalitik Yaklaşım.....	10
1.4.2. Biyolojik Yaklaşımlar.....	11
1.4.3. Etkileşimcilik Kuramı.....	12
1.4.4.Öğrenme ve Şartlanma Kuramları.....	13
1.4.5. Queer Kuram.....	13
1.5. Sosyal Dışlanma.....	14
1.5.1. Aile.....	15
1.5.2. Barınma.....	17
1.5.3. Sağlık.....	17
1.5.4. İstihdam.....	19

1.5.5. Eğitim	20
1.5.6. Medya.....	20
1.6. Sosyal İçerme (Sosyal Bütünleşme)	21
1.7. Sosyal Dışlanma İle Mücadelede Sosyal Hizmetin Önemi	23
1.8. Araştırmanın Problemi.....	26
1.9. Araştırmanın Amacı.....	26
1.10. Araştırmanın Önemi	27
1.11. Araştırmanın Sayıltıları.....	27
1.12. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	28
BÖLÜM II: ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ.....	29
2.1. Araştırmanın Modeli.....	29
2.2. Kullanılan Yaklaşım	30
2.3. Araştırmanın Katılımcıları	30
2.4. Katılımcılara Yönelik Bilgiler	32
2.5. Veri Toplama Araçları	36
2.6. Veri Toplama Süreci	36
2.7. Verilerin Analizi	37
BÖLÜM III: BULGULAR.....	39
3.1. “Her Kapının Suratıma Kapanması”: Bireylerin Sosyal Dışlanma Algısı.....	39
3.2. Sosyal Dışlanma Boyutları	40
3.2.1. “Gizliyorum”: Toplum Tarafından Sosyal Dışlanma.....	40
3.2.2. “Erkek diye doğurdum, kadın oldu”: Aile Tarafından Sosyal Dışlanma	41
3.2.3. “Ölüp gitsek temizlenecek sanki ortalık”: Medya Tarafından Sosyal Dışlanma.....	42
3.2.4. “Düşünüldüğümü hissettim.”: Sağlık Alanında Sosyal Dışlanma.....	43
3.2.5. “Hem de çok tacize uğradım.”: Eğitim Alanında Sosyal Dışlanma.....	44
3.2.6. “Cinsel yönelimim nedeniyle bu mesleğe mecbur kaldım zaten.”: İstihdam Alanında Sosyal Dışlanma	45
3.2.7. “Kesinlikle hayır.”: Siyasi Alanda Sosyal Dışlanma	45
3.3. “Kabuğuma Çekildim Sadece”: Sosyal Dışlanma İle Mücadele	47
3.3.1. Çözüm Önerileri.....	48
BÖLÜM IV: SONUÇLAR VE ÖNERİLER.....	51
4.1. Sonuçlar	51

4.2. Öneriler	52
4.2.1. Mikro Düzeyde Öneriler	52
4.2.2. Mezzo Düzeyde Öneriler	53
4.2.3. Makro Düzeyde Öneriler.....	54
KAYNAKÇA	56
EKLER	64
EK- 1: LGBTİ SÖZLÜĞÜ	64
EK- 2: YARI YAPILANDIRILMIŞ GÖRÜŞME YÖNERGESİ.....	66
EK- 3: ORJİNALLİK RAPORU.....	68

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Katılımcılara İlişkin Sosyo-demografik Bilgiler.....	31
---	----

KISALTMALAR

LGBT: Lezbiyen, Gey, Biseksüel, Transseksüel

APA: American Psychiatric Association (Amerikan Psikiyatri Birliği)

DSM: Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders (Ruhsal Bozuklukların Teşhis ve İstatistik El Kitabı)

ICD: International Statistical Classification of Diseases and Related Health Problems

DSÖ: Dünya Sağlık Örgütü

WHO: World Health Organization

PRIMO: Gender Patterns, Reproduction, Sexual Identity, Sexual Mechanisms, Sexual Orientation (Cinsel kimlik, Cinsel yönelim, Cinsiyet Kalıpları, Cinsiyet Mekanizmaları, Üreme)

HIV: Human Immunodeficiency Virus (İnsan Bağışıklık Yetmezlik Virüsü)

AIDS: Acquired Immune Deficiency Syndrome (Edinilmiş Bağışıklık Eksikliği Sendromu)

IFSW: International Federation of Social Workers (Uluslararası Sosyal Hizmet Uzmanları Federasyonu)

GİRİŞ

Sosyal dışlanma, bireylerin sosyal bütünleşmelerini engelleyen süreci ifade etmektedir. Bireylerin maddi ve manevi olarak sosyal yaşama katılmalarını güçleştiren, engelleyen bir durumdur.

Bireylerin lezbiyen, gey, biseksüel ve transseksüel olması tarih boyunca bir hastalık olarak görülmüş, bu nedenle LGBT'ler önceki dönemlerde cezalandırılmış ya da öldürülmüştür. Gün geçtikçe ölümler ya da cezalandırılmalar azalmış ancak hastalık olarak görülmeye devam edildiğinden bu bireyler tedavi edilmeye çalışmışlardır. 1973 yılında Amerikan Psikiyatri Birliği (APA), Ruhsal Bozuklukların Tanı ve İstatistiksel El Kitabı-IV (DSM-IV) kapsamında ve 1992 yılında Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) Uluslararası Hastalık Sınıflandırması (ICD) kapsamında eşcinselliği hastalık sınıfından çıkartmıştır (Köylü, 2016;10).

Cinsel kimliklerinin ve cinsel yönelimlerinin farklılığı nedeniyle toplum içerisinde ayrımcılığa uğrayan LGBT'ler sosyal dışlanmaya sıklıkla maruz bırakılmaktadırlar. Toplumun benimsediği heteroseksüelliğin dışında kalan bu bireyler sosyal dışlanma açısından en çok zarar gören gruplar içerisinde yer almaktadırlar. Bu dışlanma yalnızca eğitim ya da medya gibi unsurlardan ibaret değildir. Bireyin ailesi, akranları ve yakınları da bireyin maruz bırakıldığı dışlanmaya kimi zaman ortak olmaktadır.

Bu konudan yola çıkıldığında, sosyal hizmet, insanların sosyal işlevselliğini artırmak ve sosyal adaletsizliği gidermeyi amaçlamasına karşın, heteroseksizm ile mücadelede istenildiği kadar etkili olunamadığı görülmektedir. Aslında ülkemizde ve birçok diğer ülkede ataerkilliğin, toplumsal cinsiyet rollerinin heteroseksizmden kaynaklandığı görülmektedir. Bu nedenle de heteroseksizmin, toplumun her alanına yayıldığı ve görmezden gelinmemesi gerektiği bir gerçektir.

Günümüzde LGBT'lere geçmişteki gibi hastalık algısı ile birlikte yaklaşılmamakta ve bu bireylerin durumlarının tedavi edilmesi gerektiği düşünülmemektedir, fakat LGBT'lere toplumun yaklaşımı önceki dönemlerden çok da farklı değildir. Cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğine dayalı ayrımcılık yalnızca yasalarda, uygulamada, istihdam ya da barınma hakkına erişimde değildir. Medyanın ürettiği nefret söylemleri, mevcut olan yasalar ve toplumun farklı olana karşı tutumu bu dışlanmayı besleyen nedenlerdendir.

LGBT'ler barınma, eğitim, istihdam hatta sağlık hizmetlerinden yararlanmada çok büyük sorunlarla karşılaşmaktadırlar. LGBT'lerin; toplum tarafından dışlanması, toplumun bu bireylere karşı ön yargılarla hareket etmesi, toplumun diğer bireyleri tarafından olumsuz algılanmaları LGBT'lerin sosyalleşmelerine büyük bir engel teşkil etmektedir ya da bu bireyler sosyal dışlanmayı yaşamamak için kendilerini gizlemektedir. Bundan dolayı birçok LGBT birey psikolojik sorunlarla karşılaşmakta ve bu sorunlarla başa çıkmaya çalışmaktadır. Başa çıkamadıkları durumlarda ise intihara yöneldikleri görülmektedir. LGBT'lerin danışmanlık alabileceği kurum ya da kuruluşun fazla olmadığı, sadece bazı sivil toplum kuruluşları tarafından desteklendikleri de bir gerçektir.

Bu bağlamda, LGBT'lerin ihtiyaçlarının karşılanmasına yardımcı olmada, sosyal dışlanma ve heteroseksizm ile mücadelede sosyal hizmet mesleğinin önemi büyüktür.

Bu çalışma, LGBT'lerin barınma, sağlık, eğitim, istihdam gibi konularda sosyal dışlanmayı nasıl yaşadıklarını ve sosyal hizmet mesleğinin bu konudaki yeri ve önemini vurgulamayı amaçlamaktadır.

BÖLÜM I: LEZBİYEN, GEY, BİSEKSÜEL ve TRANSEKSÜELLERİN (LGBT) SOSYAL DIŞLANMA DENEYİMLERİ

Bireylerin sosyal dışlanmayı nasıl algıladıklarını öğrenmek bununla birlikte sosyal dışlanma ve heteroseksizm ile mücadele etmek ve hizmet sunabilmek için öncelikli olarak bu kavramların neler olduğunu bilmek önemlidir.

1.1. Heteroseksizm, Homofobi ve Transfobi

Heteroseksizm ve homofobinin yakın kavramlar olması nedeni ile birbirinin yerine kullanılan ve karıştırılan bir kavramdır. Herek (1990), heteroseksizmi; homoseksüel olan davranış, ilişki ve toplum biçimini reddeden bir görüş olarak tanımlamaktadır. Herek'in bu tanımı üzerine aşağıda homofobi ve transfobi kavramlarına yer verilmiştir.

“Homoseksüel” kelimesini 1824'te Benkert soyadıyla doğan Alman-Macar Karoly Maria Kertbeny icat etti. Homoseksüel, Yunancadaki homo (eş/aynı) ve ortaçağ Latincesindeki sexualis (cinsel) kelimelerinden oluşturulmuş bir birleşik isimdir” (Baird, 2004; 27). Bu homoseksüel tanımı ile birlikte homofobi kelimesi de kavramlar arasına girmiştir. Hudson ve Ricketts (1980), homofobi sözcüğü yerine başka bir alternatif olabilecek homonegativizm' i kullanmıştır.

“Homofobi, 1960'larda ortaya çıkan, oldukça yeni bir terimdir (Baird, 2004;54). Budak (2003) ise homofobiyi, “genel olarak, eşcinsellik, biseksüellik ve transseksüellik gibi farklı cinsel yönelimleri bulunan insanlara yönelik olumsuz duygular, tutumlar ve/veya davranışlar” olarak tanımlanmaktadır.

Sears ve Williams (1997) ise homofobiyi “lezbiyen, gey, biseksüel ve trans kimlikli bireylere yönelik derin korku ve nefretten kaynaklanan önyargı, ayrımcılık, taciz ve şiddet eylemleri” olarak tanımlamaktadır.

Heteroseksüellik dışındaki cinsel yönelimlerin sapkınlık olarak görülmesinin ve homofobik tutumlarla birlikte bu kişileri ötekileştirmenin en büyük nedenleri arasında kültürel ve sosyal normların olduğu (Göregenli, 2004), bunun sonucunda eşcinsellerle ilgili olumsuz tutumların artarak, eşcinsel bireylere karşı şiddet içeren davranışlarda açığa çıktığı bilinmektedir (Sakallı-Uğurlu ve Uğurlu, 2004).

Homofobi kavramının oluşmasındaki en önemli nedenlerden birisi ise toplumsal cinsiyet rollerinin toplum tarafından kabullenilmesi ve süregelmesidir. Yörükhan (2011) bu durumu, bireyin sosyal statüsünü ve rollerini, toplum tarafından kazandırıldığını ve bu rollerin bireyin kontrolü dışında gerçekleştiğini ifade etmiştir. Toplumsal cinsiyet normlarına sahip olan bireylerin, homofobik tutumlar gösterdiği ve kalıpları sürdürdüğü görülmektedir. Bu kalıpların süregelme durumu da homofobik ve transfobik yaklaşımların yıllardır devam etmesine sebep olmaktadır.

Eşcinsellik, hayvanlar dünyasında var olmadığından dolayı doğal bir davranış olarak görülmemektedir. Bu doğaya aykırı durumdan dolayı ise homofobinin ortaya çıktığı ileri sürülmektedir. Ancak 450 kuş ve memeli türünde yapılan araştırmada eşcinsel davranışlara rastlandığı bilinmektedir (Baird, 2004; 98). Buradan da eşcinselliğin doğal olmayan ya da doğaya aykırı bir davranış olmadığı sonucu çıkarılabilmektedir.

Göregenli (2009;9), homofobiyi, “daha bireysel (kişilik, benlik algısı, bilişsel yapılar vb.) olduğu düşünülebilecek süreçlerin de etkilediği, eşcinsellerin bir “dış grup” olarak kavramsallaştırılması sonucunda oluşan ve belirli stereotiplerin eşlik ettiği bir gruplararası ilişki ideolojisi” olarak ifade etmiştir.

Bu tanımlara bakıldığında aslında hep bir ortak noktada birleştiği ve birleşilen noktanın ise eşcinsellere yönelik olumsuz davranışlar olduğu, bu davranışlarında toplumsal normlardan kaynaklandığı görülmektedir.

Şamanlarda, Eski Türklerde ve Afrika yerlilerinde, erkeklerin kadın kılığına girdiği ve kadınların yaptığı işleri yapan erkeklerin bulunduğu bilinmektedir. Afrika kabileleri arasında bu durumu ötekileştiren bireyler olmasına rağmen, bu kişilerin tanrısal coşkunun etki ve yönlendirmesinde olduğu görüşünden dolayı saygı gösterdikleri bilinmektedir (Oksaçan, 2012; 59). Ancak günümüzde bu anlayışın tersine bireylerin nefrete, ötekileştirmeye ve şiddete maruz kalmasını ifade eden transfobi kavramı ortaya çıkmıştır.

Güner (2013; 29), transfobiyi, “biyolojik cinsiyetinden dolayı kendisinden beklenen seksüel ve toplumsal rollere uymayarak cinsiyetini yeniden inşa etme sürecindeki kişilere karşı bir tür kaygı ve korku ifadesi” şeklinde tanımlamaktadır.

Transfobik davranış ve tutumlar; basit dışlama ve yok saymaktan, ağır şiddet uygulamaya kadar geniş bir yelpaze içinde değişebilir (Yüksel, 2009; 94).

Oksaçan'ın (2012) görüşüne göre, “tek tanrılı dinlerin, aynı cinsiyetten bireylerin birbirlerine cinsel yönden yaklaşma ve yakınlaşmalarına getirdiği yasak, değişik zamanlarda, dünyanın farklı toplumlarında ortak bir tutumu belirlemesi açısından önem taşımaktadır” .

Transfobi ile homofobi arasında tutumsal bir fark bulunmamakla birlikte, sadece nefret sergilenen kişilerin trans ya da eşcinsel olması ile ilgili olarak farklı kullanılan kavramlar olduğu belirtilmektedir.

Transfobinin ve homofobinin sadece heteroseksüeller tarafından ortaya koyulan bir tutum olmadığı da bilinmektedir. İçselleştirilmiş homofobi/transfobiyi, Yüksel (2009) transseksüel kişilerde de içselleştirilmiş transfobinin var olduğunu ve bu içselleştirilmiş transfobi nedeniyle genellikle ülkemizdeki kişilerin cinsiyet kimliğini değiştirdikten sonra daha önceki cinsiyetini yok saydıklarını, görmezden geldikleri şeklinde ifade etmektedir.

Cinsiyete dayalı ayrımcılığın, homofobinin ve transfobinin neden olduğu sosyal dışlanmanın daha iyi anlaşılabilmesi için aşağıdaki tanımlara yer verilmiştir.

1.2. Cinsel Kimlik, Cinsiyet Kimliği, Cinsel Yönelim ve Toplumsal Cinsiyet

Cinsel kimlik: Cinsel kimlik denildiği zaman, genellikle kişinin biyolojik özellikleri, yani temel olarak kromozomlarının XX ya da XY olduğu anlaşılmaktadır. İç ve dış cinsel organlar, gonadlar, hormonlar bizim cinsel kimliğimizi oluşturan yapılar olarak adlandırılır (Tuzer, 2004). Oysa cinsel kimlik Yüksel (2009), “kişinin kendi bedeni ve benliğini belli bir cinsiyet içinde algılayışıdır” şeklinde ifade etmiştir. Özsungur (2010;164), cinsel kimliği “öznel bir özdeşim duygusu olup bireyin kendisini kız ya da erkek cinsiyetine ait hissetmesi” olarak tanımlamaktadır.

Biyolojik ve sosyal faktörlerin birleşiminden etkilenerek 2-3 yaşlarında ortaya çıkan cinsel kimlik, ergenlikte kararlı bir hal almaktadır (Strickland, 2001).

Cinsel yönelim: Amerikan Psikoloji Derneği'ne (2009) göre, cinsel yönelim bireyin, diğer bireylerin cinsel kimlik ve cinsiyet özelliklerine bağlı olarak, onlara duyduğu cinsel, romantik, duygusal uyarım ve arzuyu ifade eder. Diğer bir söylemle, cinsel yönelim, “bireyin kadınlara mı, erkekleri mi, yoksa her ikisine birden mi cinsel ve/veya romantik çekim hissettiğini belirtir” (Kabacaoğlu, 2015; 12). Butler (2012) göre, cinsel

yönelim, bireylerin toplumsal cinsiyet kalıbından sıyrılarak bağımsız olarak cinsel arzularının imlediği, bir başka deyişle işaret ettiği kişilere yönelmesini betimlemektedir. Tuzer (2004), “cinsel yönelimi şu şekilde tanımlamaktadır; 1. İstek (Kime, neye istek duyuyor) 2. Davranış (Kiminle, nasıl bir davranış gösterebiliyor, bunun sonucunda belirlediği kim) 3. Cinsel ilgi, sevgi (Heteroseksüellik dediğimiz karşı cinse, homoseksüellik dediğimiz aynı cinse ve biseksüellik dediğimiz iki cinse birden ilgi)”.

Cinsiyet Kimliği: “Kişinin kendini hangi toplumsal cinsiyet kimliği üzerinden tanımladığı veya diğer insanlar tarafından hangi toplumsal cinsiyet kimliği üzerinden tanımlandığını ifade etmek için kullanılır” Güner (2013; 28). Cinsiyet kimliği edinimine ilişkin en bilinen kuram; 20.yy’da Sigmund Freud’un formüle ettiği erkeklerde “oedipus karmaşası”, kızlarda ise “elektra karmaşası”dır. Bu iki durumda da çocuk kendisine rakip olarak algıladığı hemcins ebeveynini ortadan kaldırma isteği taşımaktadır” (Alkan,2014; 12).

Freud’un kuramına karşı çıkanlar, cinsiyet rollerinin toplumsal yapılardan etkilendiğini öne sürmekte, Freud ise, cinsiyet kimliğinin oluşumunda, toplumsal cinsiyet rollerinin ya da biyolojik cinsiyetin etkisinin olmadığını savunmaktadır (Chodorow, 1978).

Özetle; cinsel kimlik, cinsiyet kimliği ve cinsel yönelim kavramlarının birbirinden ayrı olduğu görülmektedir. Bu kavramlar farklı tanımlara sahip olmasına rağmen, içerik olarak birbirlerine yakın olması ya da bilinmemesi nedenleriyle, kişiler bu kavramları birbiri yerine de kullanabilmektedirler. Bunu ayırt edebilmenin en kolay yolu; cinsel yönelimin ruhsal bir durumu, cinsiyet kimliğinin ise ruhsal ve fiziksel durumu ifade ettiğini söylemektir.

Toplumsal Cinsiyet: Toplumsal cinsiyet, kavram olarak ilk defa 1950’lerin ortalarında psikoloji alanında kullanılmış, 1970’li yıllardan itibaren ise feminist hareket tarafından günümüzde kullanılan anlamıyla ifade edilmeye başlanmıştır (Sayer, 2011; 9). Toplumsal cinsiyet, “kadınlık ve erkeklığe ilişkin özelliklerin kültürel yapılanması” olarak tanımlanmaktadır (Rosaldo, 1980). Erten (2013: 75), toplumsal cinsiyet, cinsiyet rolü ve toplumsal cinsiyet rolü kavramlarının toplumsal cinsiyeti tanımlamaya yetmeyeceğini söylemektedir. Bu kavram, insanların eril ve dişil olarak, anatomiye dayalı bölümlenmesi kapsamında, bu bölümlenmeyle bağlantılı olarak kültürel anlamda örgütlenmiş pratik anlamına gelmektedir (Alkan, 2014; 15).

Bireyin cinsiyetinin belirlenmesinde biyolojinin mi yoksa toplumun mu baskın olduğu tartışması içerisinde eşcinsellik farklı bir örnek oluşturmaktadır. Toplumsal cinsiyet rollerinin eşcinsellik üzerindeki yaptırımı, biyolojik ayırımı kullandıklarını göstermektedir (Bingöl, 2014). Toplumsal cinsiyet; kadın ve erkek olarak biyolojik farklılıkları değil, toplum tarafından belirlenen rollerin üstlenilmesi ve yapılmasını; yani, erkek ve kadının toplumsal olarak rollerini ve sorumluluklarını belirtmektedir (Akın, 2007). Cinsiyet rollerine bakıldığında kadının temizlik yapma, yemek yapma gibi ev işleriyle erkeklerin ise daha mekanik işlerle ilgilenmesi gerektiği beklentisi mevcuttur. Bunun nedeni ise geleneksel olarak cinsiyet rollerine göre kadınların davranışlarının kadınsı, erkeklerin ise erkeksi olması gerektiği beklentisidir (West ve Zimmerman, 1987).

1.3. LGBT Hareketinin Tarihçesi

1.3.1. Dünyada LGBT Hareketinin Tarihçesi

“Tarihte eşcinselliğin kötü olarak algılanması tek tanrılı dinlerin ortaya çıkmasıyla başlamıştır” (Yalçınoğlu, 2013; 19).

“Hristiyanlıktan önce Yunan ve Roma dünyasında hem cinslerle seksüel yasaklayan yasalar ya da buna verilen cezalar yoktu. Ama MÖ 100 ve MS 400 yılları arasında Avrupa’da ve Ortadoğu’da eşcinselliğe olan yaklaşım değişti” (Baird, 2004; 54).

“Göksel dinlerin tanrısal buyruğu ile eşcinselliğin kötülenmesi ve yasaklanması, dünyanın değişik bölgelerinde farklı kültürlerden birçok toplumun eşcinselliğe yönelik tutumunu belirlemiştir”(Oksaçan, 2012; 23).

Eşcinselliğin tarihi açısından Antik Yunan önemli bir yere sahiptir. Günümüze kıyasla, tarih öncesi toplumların cinsiyetler arasında eşitlikçi bir yapıya sahip olduğunu; tarımın keşfi ile birlikte ataerkil sosyal yapının da ortaya çıktığını göstermektedir (Eagly ve Wood 1999; Hughes ve Hughes, 2001; Kottak, 2002).

Oksaçan (2012; 64), “*Eşcinselliğin Toplumsal Tarihi*” adlı eserinde tarihte eşcinsel ilişkilerin yaygın görüldüğü toplumların başında Eski Yunan toplumunun geldiğini ifade etmektedir. Bunun nedeninin ise Eski Yunan’da kölecilik egemen üretim biçimi olan köleciliği göstermektedir.

Kabacaoğlu (2015;2), kültürün ve zamanın, cinsellikle ilgili algıların farklılaşmasında çok etkili olduğunu, ama cinselliği tanımlayan dünya çapında bir yasanın bulunmadığını dile getirmiştir. Ancak bu görüşün aksi yönünde, 1934'te Kalinin tarafından imzalanan, erkekler arasındaki cinsel ilişkileri yasaklayan ve cezalandıran yasa, aslında günümüze kadar uzanan yargı düzenlemelerinin ilk örneği olarak karşımıza çıkmaktadır (Reich, 2010; 225).

“1867 yılında gey haklarını korumak için Karl Heinrich Ulrich kendisinin gey olduğunu açık bir şekilde söyleyen ilk kişi oldu” (Ataman, 2009; 22). Bununla birlikte 1869'da Macar gazeteci, Kertbeny Prusya, eşcinsellikle ilgili tez yazmış ve eşcinselliğin doğuştan geldiğini ve değiştiremeyeceğini ifade etmiştir (Can, 2013: 58). Prusya tarafından başlatılan bu farkındalıktan yaklaşık yüz yıl sonra, batıda eşcinsel kurtuluş hareketi 60'lı yılların sonuna doğru ortaya çıktı (Erol, 2004;37). 1970'li yıllarda eşcinsel politika, dünyanın birçok yerinde teorik çalışmalara konu olmuştur (Wolf, 2012; 147). Avustralyalı Dennis Altman “*Homosexual: Oppression and Liberation'da (Eşcinsel: Baskı ve Kurtuluş)*”, İtalyan Mario Mieli “*Homosexuality and Liberation (Eşcinsellik ve Kurtuluş)*” ve “*eşcinsel sol*” da, İngiltere ve ABD'de eleştirel bir cinsellik teorisinin değişik örneklerini geliştirdiler” (Connell,2016; 70).

1973 yılında APA'nın eşcinselliği ve biseksüelliği ruhsal hastalık listesinden çıkarması ile birlikte, eşcinselliğe yönelik bakış açısı ve yaklaşımların değiştiğini söylemek tarihsel süreç açısından önemli bir yere sahiptir (Okutan, 2010; 1).

Sağlık otoritelerinin bu olumlu vizyonunu takiben; “1979'da transseksüellik üzerine çalışan çeşitli uzmanların bir araya gelerek kurduğu Harry Benjamin Uluslararası Cinsel Kimlik Uyumsuzluğu Derneği “Bakım Standartları” adlı raporunu yayınladı. Psikoterapi (bire bir ve/veya grup terapisi), gerçek yaşam deneyimi ve ameliyattan oluşan üç aşamalı cinsiyet geçişi süreci öneriyordu” (Güngör, 2013; 206). Atılan bu adımlar, bilimin önyargılardan uzaklaşmaya ve kişilerin psikolojik uyumlarına katkı vermeye başladığının göstergeleri olması açısından önemlidir.

“1990'ların başında yapılan çalışmalar, lezbiyen ve gey kimliklerini muhalif, aykırı, ihlal eden ve baskı altına alınmış bir şey olarak gördü” (Stevens, 2011; 13). Bununla birlikte, Walter Patr, John Addington Symonds, Edward Carpenter ve E.M. Forster gibi 19.

ve 20. yüzyıl yazarları, hemcins arzusuna işaret etmek, onu kodlamak ve savunmak için tarihsel ve mitolojik göndermelere çeşitli biçimlerde başvurmuştur (Medd, 2011; 223).

1.3.2. Türkiye’de LGBT Hareketinin Tarihçesi

Oksaçan (2012; 64), eşcinselliğin Antik Yunan’da yaygın olduğunu dile getirmiştir. Osmanlı döneminde de farklı cinsel eğilimler olduğu eşcinsellikle ilgili metinlerde karşımıza çıkmaktadır. Bu durum da, Osmanlı ile eski Yunan toplumu arasında benzerlik olduğunu göstermektedir (Yalçınoğlu,2013; 19).

1896’da Almanya’da çıkan ilk eşcinsel dergisi, 20. yüzyılın başında İngiltere’deki Oscar Wilde davası, modern eşcinsel hareketinin miladı varsayılan Stonewall ayaklanması gibi süreçler, 90’lardan beri süreklileştirdiği örgütlenme ve mücadele çalışmaları Türkiye deki mücadeleye de ışık tutmuştur (Başaran, 2003; 39).

Ülkemizde eşcinselliği yasaklayan kanunlar olmamakla birlikte yasalarda cinsel yönelimle ilgili herhangi bir cümle bulunmamaktadır. Ancak bununla birlikte, Türkiye’de 1988’de cinsiyet geçiş süreci Türk Medeni Kanunu’nda yer almıştır (Güngör, 2013; 206). Türkiye’de eşcinsellerle ilgili toplumsal değişim olmasına karşın hala olumsuz tutumların devam ettiği, eşcinsel evliliklere izin verme gibi yasal açıdan olumlu yönde bir gelişim olmadığı görülmektedir (Köten ve Erdoğan, 2014).

Dünya da yıllardır eşcinselliğin olduğu ve yaşandığı gerçeği ile birlikte LGBT’lerin ülkemizde 1990’lı yıllarda örgütlenmeye ve bu örgütlenme ile birlikte kamusal alanlarla görünür olmaya başlamışlardır (Erol, 2004; 4). Örgütlenmeleri ve çalışmaları dernekler üzerinden yürütülmeye devam etmektedir. Bu derneklere KAOS-GL, Pembe Hayat ve Lambdaistanbul örnek olarak verilebilir.

Tarihsel süreçlere baktığımızda LGBT bireylere yönelik olumlu ve olumsuz bazı örneklerle karşılaşmaktayız. Ancak tarih devam eden, dinamik bir süreçtir. Olumlu yönde bir değişim yaratmak için, ele alınan olgunun ortaya çıkışı derinlemesine incelenmelidir. Kuramlar, toplumsal bir olguyu açıklamamızı, olası nedenlerle birlikte olası çözümlere ışık tutmamızı sağlar. Aşağıdaki yazında eşcinselliği açıklayan kuramlara yer verilmiştir.

1.4. Eşcinselliği Açıklayan Bazı Kuramlar

Literatürde eşcinselliği açıklayan birçok kuram bulunmaktadır fakat bu araştırmada sırasıyla Psikanalitik Yaklaşım, Biyolojik Yaklaşım, Etkileşimcilik Kuramı, Öğrenme ve Şartlanma Kuramı ile Queer Kurama yer verilmiştir.

1.4.1. Psikanalitik Yaklaşım

Freud (2017;10) insanı; kadın ve erkek olmak üzere iki parçaya ayrılmış olan ve aşk yoluyla tekrar birleşmeye çalışan bir varlık olarak tanımlamıştır. Ancak erkeğin ve kadının kendi cinslerine yönelik olan davranışlarını, birleşmelerini şaşırtıcı bulmuş ve bu kişileri eşcinsel ya da dönük olarak tanımlamıştır. Bu kişileri, mutlak olarak dönük olanlar, çift yaşayışlı dönükler ve ara sıra dönük olanlar olarak üçe ayırmıştır.

Freud, eşcinselliğin doğuştan mı geldiğini, yoksa sonradan mı kazanıldığını tanımlayamamaktadır (Freud, 2017;14-15). Ancak diğer birçok psikanalist eşcinselliği sapıklık sınıflamasında incelemiştir (Alkan, 2014). “Preödipal dönemde oral evrede fiksasyon ile oluşan karakter bozukluklarının bir yan türevi olarak değerlendirilmiş ve “homoseksüel” hastada görülen mazoşistik tutum, öfke ve patolojik süpergonun gelişimiyle eşcinsellik tanımlanmıştır” (Aksoy, 2009).

Psikanalitik kuramın amacı, hastanın bastırıldığı duygularının, davranışlarının, iç görü kazanarak sağlıklı duygu ve davranışlara dönüşmesini sağlamaktır (Dollard ve Miller, 1950, Akt: Morgan, 2005; 351). Freud, psikanalitik kuramı, arınma denilen teknikle uygulamaya başlayarak, psikolojik rahatsızlıkları tedavi etmeyi amaçlamıştır (Freud, 1904, Çev; Şipal,2006;7).

Psikanalitik kuramda, “eşcinsellerin cinselliklerini algılama biçimlerine yönelik açıklamalar da yer almaktadır”(Alkan, 2014;26).

Psikanalistlerin, İkinci Dünya Savaşı sırasında ve sonrasında, Freud’un dürtü kuramını ve çocuk gelişimi modelini kullanma yoluna giderek eşcinselliği açıkladıkları görülmektedir (Strickland, 2001).

Alkan (2014), “*Farklı Cinsel Yönelime Sahip Bireylerin Yaşam Doyumu, Stresle Başa Çıkma Stratejileri ve Psikolojik Dayanıklılık Düzeylerinin Karşılaştırılması*” tezinde “Freud’un eşcinsellik hakkındaki açıklamalarından son dönem psikanalistlerinin görüşlerine kadar, psikanalitik kuram incelendiğinde; sapıklık olarak nitelenen

eşcinselliğin zaman içerisinde, cinsel yönelimin doğal bir formu olarak değerlendirilmeye başlandığının gözlemlendiğini” belirtmektedir.

1.4.2. Biyolojik Yaklaşımlar

“Biyolojik yaklaşıma göre, uygun bir cinsel profili tanımlamak için cinselliğin beş yönünü ele almak gerekir. Bunlar cinsel kimlik, cinsel yönelim, cinsiyet kalıpları, cinsiyet mekanizmaları ve üremedir. Bu beş birleşen terim, baş harfleriyle formüle edilerek PRIMO olarak kısaltılmıştır” (Strickland, 2001).

Alkan (2014; 33), cinsel yönelimi tanımlarken biyolojik yaklaşımın kullandığı metotlardan birinin kromozom çalışmaları olduğunu ve davranışların her birinin sinir sistemi içerisinde bazı kodlamalara bağlı olduğunu söylemiştir.

Genetik etkilerle ilgili çalışmalar incelendiğinde, cinsel yönelimle ilgili en güçlü kanıtın aile ve ikizlerin genetik çalışmalarından geldiği görülmektedir. Tek yumurta ve çift yumurta ikizlerinde cinsel yönelimin uyumunun araştırıldığı bir çalışmada erkek homoseksüel tek yumurta ikizlerinin % 52’sinin ikizinin de homoseksüel ya da biseksüel olduğu bulunmuş, çift yumurta ikizleri için bu oranın % 22 olduğu görülmüştür (Bailey ve Pillard 1991).

“Cinsel yönelimle ilgili biyolojik yaklaşımlar incelendiğinde, genetik etkiler, doğum öncesi gelişimdeki seks hormonları ve beyindeki yapısal ve işlevsel farklılıklara değinildiği görülmektedir” (Baydar, 2015; 10).

Sinir sistemi içerisindeki bazı kodlamaların, genetiğin, doğum öncesi sürecin ve beynin yapısal/işlevsel farklılığının ön plana çıktığı bu yaklaşımın; insanı salt biyoloji ile değerlendirdiği takdirde eksik ve tamamlanmamış kalacağını söyleyebiliriz. Sosyal çevresi ile bir bütün olan ve bulunduğu bu çevre ile gelişen, değişen, anlaşılan bireyin cinsel yönelimini tanımlarken kullanılan metodun yalnızca kromozom çalışmaları ve sinir sistemi içerisindeki bazı kodlamalarla ilişkili olarak düşünülmesi, tanımlamada eksikliğe götürebileceği gibi bireyin sosyal içerme sürecine de katkı sağlayamayabilir. Hedeflenen sosyal içerme sürecinin ötekileştirilmiş, dışlanma sürecini deneyimlemiş bireyler için bir mücadele süreci olduğu göz önünde bulundurulduğunda; ayrımcılığa maruz kalan bireyler ve dezavantajlı gruplar ile ilgili farkındalığın artırılması hususu fazlasıyla dikkat isteyen

bir konudur. Eşitlik ilkesinin hayata geçirilmesi noktasında LGBT'lerin cinsel yönelim ve cinsel kimliklerinin daha kapsamlı bir şekilde açıklanması daha etkili ve işlevsel olacaktır.

1.4.3. Etkileşimcilik Kuramı

Kadınların ve erkeklerin arasındaki biyolojik özelliklere bakıldığında farklılıkların olduğu görülmekte ve bu farklılıkların nasıl olduğuna bakıldığında ise ilk sırada biyolojik cinsiyet akıllara gelmektedir (Demirbilek, 2007).

Etkileşimsel yaklaşımlar, cinsel yönelimle ilgili farkları açığa çıkarırken cinsiyet kimliğiyle cinsel davranışa ilişkin kültürel farklılıkları inceleyerek, cinsel arzunun bütün formlarını da bu hesaba katmaktadırlar (Ross 1987, Akt: Diamant ve McAnulty,1995).

Etkileşimci yaklaşıma göre toplumsal cinsiyet sonradan kazanılır ancak biyolojik cinsiyet doğuştan edinilir. Bu yaklaşıma göre, bireylerin toplumsal cinsiyet rollerini öğrenerek, toplumun kadın ve erkeklerden ne tür davranışlarda bulunduğu davranışlar beklediğini ve bu süreç içerisinde cinsiyet rollerini nasıl edindiğini açıklamaya çalışırlar (Demirbilek, 2007).

Baydar (2015;9-10), “kuram kendi cinsiyetlerinden olan kişileri kendilerinden farklı olarak gördüklerini ve bu kişilere karşı erotik çekim duyduklarını belirtmektedir” olarak açıklamıştır.

Cinsel yönelimin belirleyicisi olarak, etkileşimsel yaklaşımda, çevresel etmenlerle biyolojik sistemin ortak etkisi olduğu; bireylerin çevresel tepkilerle birlikte hormonal seviyelerinin de eklenmesi ile hayal güçlerinin etkisiyle cinsel olarak uyarılabildiği düşünülmektedir. İnsanlar toplumsal hayatta cinsel bir davranışta bulunmamasına rağmen düşünsel olarak cinsel uyarılma yaşayabilmektedir ve bunun en önemli nedenlerinden biri olarak da insanın bilişsel bir varlık olduğu söylenilmektedir. Bu durum hayvanlarla insanları da birbirinden ayıran en önemli özelliklerden birisidir. Bütün bu etmenlerin hepsi göz önüne alınarak etkileşimsel yaklaşıma göre, insan cinselliği açıklanması beklenmektedir (Diamant ve McAnulty, 1995).

Biyolojik cinsiyetin doğuştan var olduğunu, toplumsal cinsiyet rolleri ile bireyin şekillendiğini savunan bu yaklaşım cinsel yönelimle ilgili farkları açığa çıkarırken cinsiyet kimliği ve cinsel davranışları kültürel farklılıklar ile açıklamaktadır. Bahsi geçen bu

yaklaşım LGBT'lerin hak mücadelesinde onları güçlendirebileceği gibi, yalnızca farklılıklara odaklanması noktasında bireylerin toplumdan farklı algılanması ile sosyal dışlanmayı da beraberinde getirebilir.

Toplum ve aile yapısının heteronormatif kurallar ile var olduğu ve bireyin sosyalleşme alanını bu şekilde kuşattığı düşünüldüğünde heteroseksüelliğin dışında bir cinsel kimlik ve yönelim bireyin toplumda yalnızlaşmasına, dışlandığını düşünmesine neden olabilir.

1.4.4.Öğrenme ve Şartlanma Kuramları

Davranışçı kuramcılarının, hayvan ve insan üzerinde yaptığı incelemelerde odak noktasının cinsel uyarılma olduğu; bu uyarılmanın, aktif cinsel arzunun türünü ve doğasını tanımlamayı amaçlamayı hedefledikleri bilinmektedir. Bu cinsel uyarılma modeli, etki ve etkilere verilen tepkiyi, biyolojik ve bilişsel sistemin içerisinde yer alan cinsellikle ilgili durumları duyuşal-algısal tepkileri içeren bir sistemi tanımlamaktadır (Alkan, 2014; 33).

Medya ile birlikte toplumun her kesiminden ve yapısından, homoseksüelliğin kötü, heteroseksüelliğin iyi olduğu tepkileri verildiği ve bu durumun öğrenme ile birlikte süregeldiği gerçeğinin öğrenme kuramcıları tarafından incelenmemesi, toplumsal cinsiyeti geri planda bırakmaları eleştirilmektedir (Diamant ve McAnulty, 1995).

Sosyal bir varlık olarak tanımlanan bireyin ailesinden, arkadaşları ve akranlarından, yaşadığı toplumdan, yaşadığı zaman, coğrafya ve kültürden bağımsız olduğunu söylemek doğru olmaz. Bu sosyalleşme içerisinde farklı cinsiyetlere sahip bireylerin modellerin gözlenmesi yolu ile kendilerinden beklenen sosyal rol ve davranışları öğrenmesi meselesi öğrenme ve şartlanma kuramı ile yakından ilgilidir. Bireyin heteronormatif kurallar ile var olan bu çevrede kendisini heteroseksüel olarak tanımlayamaması bireyin ruhsal ve sosyal olarak etkilenmesine, toplumun benimsediği heteroseksüelliğin dışında kalması ise bireyin toplum tarafından dışlanmasına neden olmaktadır.

1.4.5. Queer Kuram

“Queer kuramın kurucusu olarak bilinen Judith Butler, queeri, bir kimliği ifade eden bir terim değil, bir bağlantılı olma durumu” (Durudoğan, 2011; 88) olarak tanımlamıştır. 1980’li yıllarda eşcinsel erkekleri dışlamak, aşağılamak amacıyla kullanılan

queerin kelime anlamı ise tuhaf, acayip olarak bilinmektedir. Lezbiyen ve gey kültüründe queerin uzun bir geçmişi olmasına karşın, Amerikan gey ve lezbiyen politikasında ve akademik alanda 1990’larda yaygınlaşmaya başlamıştır (Stevens, 2011; 110).

Queer, her türlü kimliğin farklı şekilde anlamlandırılması, tuhaflaştırılmasıdır. Normal olan kimlik tanımının baskıcı ve dışlayıcı gücünü etkisiz hale getirmek olarak tanımlanmaktadır. Kısacası queerin bir kimlik olmadığını, kimliğin imkânsızlığını ifade ettiğini söylemek mümkündür (Durudoğan, 2011; 88).

Upton (2009; 184) ise queeri, “ailenin, devletin, katı cinsiyet rollerinin ve geylikle düz cinsellik arasında kesin bir ayırım yapan ikili bir cinsellik modelinin dayattığı boyun eğme baskılarından kurtulup kontrolü kendi eline almanın bir yolunu oluşturmak olarak tanımlamaktadır”.

Hak perspektifi açısından oldukça önemli görüşler sunan ve kolaylıkla yorumlanabilecek olan bu kuram sabitlenemeyen, akışkan bir kuram olarak kabul edilmelidir. Bu kuramın cinsel yönelim ve cinsel pratiklerle ilgili her türlü etikete karşı koyması; kimlik meselesinin yapı sökülümüne uğrayarak sosyolojik ve tarihsel bir içerikle ele alınması, ortak paydanın cinsel yönelim kimliğinden öte varoluş olması toplumdaki her bireyi ilgilendirdiği kadar LGBT’lerin de ilgilendirmektedir. Toplumsal cinsiyet ile kişiler üzerinde kurulan iktidarı ve bu durumun toplumsal yansımalarını değerlendirdiğimizde; tuhaf, acayip anlamlarına gelen queer kelimesinin, terminolojik kökeniyle yakından ilgili olarak seçildiğini ve sahiplenildiğini söylemek yanlış olmaz. Bu bağlamda ana düşünce olan kimliğin yapı sökülümü mevzusu ile ulaşılmak istenen, eşitlik kavramıdır ve bu eşitlik LGBT’lerin yaşamını olumlu yönde etkileyecek bir olgudur. Kimlik meselesinin sorgulanması ile toplum tarafından ‘normal’ görülenler ve ‘tuhaf’ görülenlerin ortak paydada birleşmesi; eşitlik ve insan hakları kavramlarıyla yakından ilgili olduğu kadar LGBT’ler ile de ilgilidir. “LGBT’lerin haklarının insan hakları” olduğu söylemini destekleyen bu kuramın; LGBT’lerin temel haklarının sağlanmasının yanında özgürlükçü ve eşitlikçi düşünceyi geliştirmeye çalışması “insan hakları” kavramı ile ilişkili olduğunu kanıtlar niteliktedir.

Dezavantajlı grupların, temel haklarına erişmede engellerle karşılaştıkları ve bu engellerin sosyal dışlanma kavramını ortaya çıkardığı görülmektedir.

1.5. Sosyal Dışlanma

“Daha çok yoksulları içeren bu kavram, 1970’li yıllarda sosyal bir sorun olarak tanımlanmış ve bu analitik kavramı ilk kullanan Rene Lenoir olmuştur” (Ergüden, 2008; 6).

“Sosyal dışlanma terimi, ilk olarak yetmişli yıllarda Fransa’da gündeme gelmiş, seksenli yıllardan itibaren ise tüm dünyada kullanılabilir bir kavram haline dönüşmüştür” (Sapançalı, 2005; 52).

Çakır (2002; 83)’a göre, genel olarak sosyal dışlanma, “insanları toplumsal yaşamdan uzaklaştıracak düzeyde maddi ve manevi yoksunluk içinde olmalarını ifade eden; haklarını ve yaşamlarını koruyacak, onları destekleyecek her türlü kurumdan ve sosyal destekten yoksun oldukları ölçüde katlanarak büyüyen bir süreç olarak tanımlanmaktadır”.

“Sosyal dışlanma; işsizlik, gelir ve mal varlığı yetersizliği gibi ekonomik nedenler; eğitimsizlik, yaş ve cinsiyet gibi bireysel nedenler; sosyal güvence eksikliği ve toplumsal destek yoksunluğu gibi sosyal ve kurumsal nedenler ve politik haklardan yararlanamamak ve politik karar alma mekanizmalarına katılamamak gibi politik nedenler neticesinde ortaya çıkmaktadır” (Şahin, 2009; 13).

Sosyal dışlanma olgusu ile karşı karşıya kalan grupların içerisinde sağlık hizmetlerine, kültürel organizasyonlara, eğitim hizmetlerine ve toplumsal karar alma süreçlerine katılmalarında engellerle karşılaşan bireyler yer almaktadır (Çakır, 2008; 26).

LGBT’lerin sosyal dışlanmayı birçok alanda yaşamaktadır. Bunların en önemlisi ise ailesi tarafından ötekileştirmeye başlamaktadır.

1.5.1. Aile

LGBT’lerin aileleri, durumu öğrendiklerinde ya durumu görmezden gelmekte ya da toplumsal normların baskısı altında çevreleri ile iletişimlerini kesmekte, durumu paylaşmaktan utanmaktadırlar (Kaptan, 2010; 103). Ayrıca LGBT’ ler ailelerine durumları ile ilgili bilgi vermekten de kaçınabilmektedir. Aileleri tarafından reddedilme, şiddet ya da ayrımcılığa uğrayacaklarını düşünmekle birlikte, ailelerini utançtan ya da kaygıdan koruduklarını da düşünmektedirler (Sheafor ve Horejsi, 2014; 580).

Toplumsal cinsiyet normları dâhilinde aileler, çocuklarının LGBT olduğunu öğrendiğinde genellikle tedavi etmeye yönelik girişimlerde bulunmaktadır. Bununla birlikte kendilerini suçlamakta ya da toplumun tepkisinden korkarak susmaktadır.

- “Cinsel yönelim anne, baba ve akrabaların istismar edici tepkileriyle cezalandırılmakta ve gey ve lezbiyen gençlerin %26'sı evlerini terk etmeye zorlanmaktadır” (Nocera, 2000, Akt: Göregenli, 2009; 11).

- Kaptan (2010; 103), “bir trans annesi ise yaşadığı deneyimi; ‘oğlumun trans olduğunu öğrendiğim gün hastane bahçesinde gelen geçen insanların ‘başın sağ olsun’ tesellileri arasında hıçkırarak ağladım, çünkü oğlumu kaybetmiştim.’ şeklinde paylaşmıştı”.

Aileler eğer durumu kabullenmiyor ya da görmezden gelmiyorsa, ya LGBT çocuklarını cezalandırıyorlar ya da öldürüyorlar. Bunun en iyi örneklerini medyada görmekteyiz.

- “Travesti kardeşini hasta yatağında öldürdü. F.Ç.’nin "Namusumu temizledim" dediği öğrenildi” (Milliyet Gazetesi, 2011).

- “E. Ö. ailesinin baskıları sonucu intihar etti. 17 yaşındaki E. Ö., transseksüel olmasından dolayı ailesinin kurduğu baskıya dayanamadı. Ö., kendini balkon demirine asarak yaşamına son verdi” (En Son Haber, 2014) gibi pek çok habere medyada rastlamak mümkündür.

Ördek (2016;38), ataerkil toplum yapısından kaynaklı olarak, Türkiye’de yaşayan transların ilk öncelikli olarak ailesi tarafından dışlanmaya maruz kaldığını ve bu nedenle de aile bağlarının koptuğunu ifade etmiştir.

Toplumun yansıması olan ve toplumun en küçük yapı birimi olarak adlandırılan ailede; ailenin her bireyinin diğerlerinin desteğine ihtiyacı olduğu bir gerçektir. Çocuk, sosyalleşme sürecine ilk olarak ailede başlar. Bireyler arasında bulunan kan bağı ve ortak yaşam sonucunda kişinin en önemli sosyal desteğinin ailesi olduğu söylenirse yanlış olmaz. Aileleri tarafından ötekileştirilen ve dışlanmaya maruz kalan LGBT’lerin sosyal destek sistemlerinin önemli bir kısmını kaybetmektedirler.

Yılmaz (2016; 108), ülkemizde genç nüfusun üniversite eğitimi dışında genellikle aile ile birlikte yaşadığını ve bu süreç içerisinde aileye açılmayı gerçekleştirmişlerse, aile tarafından verilen imkânlardan genellikle mahrum bırakılıp, dışlanmaya maruz kalabildiklerini belirtmektedir. Bu nedenle de LGBT'lerin barınma sorunu ile karşı karşıya kalmaktadır.

1.5.2. Barınma

LGBT'lerin en temel insan haklarından biri olan barınma hakkına ulaşmada sorunlar yaşadıkları görülmektedir. LGBT'lerin toplum baskısından dolayı istedikleri yerde ikamet edemedikleri ya da ev sahipleri tarafından kiracı olarak kabul edilmedikleri bilinmektedir. Belirli semtlerde yaşamak ve bu nedenle de yüksek kira ödemek durumunda kaldıkları görülmektedir.

“Bir trans kadının barınma hakkına erişim alanında yaşadığı ihlal ile lezbiyenin deneyimi birebir örtüşmeyebiliyor. Trans kadınlar daha “pahalı” bir ev kiralarken ve sadece belirli semtlerde yaşayabilirken, eşcinsel, biseksüel kadınlar daha rahat ev tutabiliyorlar” (Güner, 2015; 28).

LGBT'lerin risk altındaki nüfus olarak tanımlanması ve bu tanımlamaya bağlı olarak eylem planları geliştirilmesi yanlış bir tutum olmayacaktır. Toplumda LGBT'lerin deneyimledikleri ayrımcılık ve baskı yalnızca toplumun en küçük yapı birimi olan aileden ibaret olmadığı gibi, en temel insan haklarından biri olan barınma hakkına ulaşımında dahi sıkıntılar yaşayan LGBT'lerin mahrumiyetleri yalnızca istedikleri yerde ikamet edememek ve fahiş fiyatta kira ödemek ile sınırlı değildir.

LGBT'lerin, devletin vatandaşlarına sağladığı sığınmaevi ve kurum bakımı hizmetinden yararlanamadığı, yararlanmakta güçlük çektiği bilinmektedir. Sığınmaevinde kalabilmek için pembe kimliğe ihtiyaç duyulduğu ve transseksüellerin kimlik değişimi gerçekleşmemişse bu haktan yararlanamaması da bu duruma bir örnek olarak verilebilir. Kurum bakımına alınamayan bu bireyler dışarıdan gelecek birçok risk faktörü ile başa çıkmak zorunda kalmaktadırlar.

1.5.3. Sağlık

LGBT'lerin heteroseksüel olmaktan kaynaklı olarak hastanelerden, sağlık ocaklarından yararlanamamakta, en önemlisi doktorlar ve hemşireler tarafından homofobik ya da transfobik tutumlarla karşılaşmaktadırlar. LGBT'lerin genellikle tedavi hakkından yararlanma durumunda engellerle karşılaştıkları bilinmektedir. LGBT'ler tedavi olmak istediğinde dışlanma yaşadıklarında birçok hastane değiştirmekte ya da özel hastaneleri tercih ettikleri bilinmektedir.

Güner (2015; 30), sağlık personelinin herkesi heteroseksüel olarak gördüğünü ve bu nedenle de LGBT'lerin sağlık hizmetlerine erişmede sorunlar yaşadığını ifade etmektedir. Bununla birlikte, bazı ruh sağlığı uzmanlarının eşcinselliği hastalık olarak değerlendirmesinden dolayı da tedavi edilebileceğini düşündüklerini ifade etmektedir. Duffy ve Healy'nin (2014;569) çalışmasında, LGBT'lerin, yaşlandıklarında sağlık hizmetlerinden yararlanamadıklarından ve yararlanmak istemeleri durumunda ise dışlanmaktan korktuklarını belirlemişler ve bunun en büyük nedenleri arasında ise sağlık hizmetlerinin heteronormatif çerçeve içerisinde olduğunu ifade etmişlerdir.

Sağlık alanında yaşanan en büyük sorunlardan bir diğeri de HIV/AIDS'dir. HIV/AIDS hastalığının ilk başlarda "gey hastalığı" olarak nitelendirilmesi ve bu durumun toplum tarafından "kötü" insanların başına geleceğinin söylemesi, bu nedenle de geylerin cezalandırıldığını düşünmelerinden dolayı toplum tarafından cinsel yönelimi nedeniyle dışlanmaya maruz bırakıldığı gerçeği ile karşı karşıya kalmaktayız (Zastrow ve Kirst-Arshman, 2015; 267). Adak (2016; 125),HIV/AIDS'e yönelik ayrımcılığın pek çok toplumda bilgi eksikliğinden kaynaklı olarak sürdüğünü ve damgalanma ya da ayrımcılığın da genellikle homoseksüeller ve uyuşturucu bağımlıları üzerinden yapıldığını ifade etmiştir. Bununla birlikte LGBT'lerin sağlık alanında dışlanmalarının nedenlerinden birisinin de yanlış bir inanış olan HIV/AIDS yayılmasından eşcinselleri sorumlu tutmalarıdır (Atasoy, 2009; 58).

Meslek gruplarının farklılıklara saygı duymayı öğrenmesi hem insan hakları ve etik bağlamında sağlanacak süpervizyon ile hem de toplumun algısının değişimi yolu ile mümkündür. Sağlık sektöründe çalışan bireylerin toplumun genel algısı ile hareket etmesi, hassaslığı ve incinebilirliği yüksek bireyler için oldukça büyük bir travma olabilmektedir. HIV/AIDS için duyulan kaygı, doktorların ve sağlık çalışanlarının gösterdiği aşağılayıcı tutumlar, yanlış ilaç yazan doktorlar ve hastaneye yatması gereken bireyin yatışının

zorunlu olmasına rağmen hastaneye yatırılmaması; LGBT'lerin sağlığa ulaşım hakkının engellenmesidir.

Sosyal içerme olarak adlandırdığımız ve daha sonra tanımını yapacağımız kavram, sağlık hizmetlerine erişim hakkını da içerisinde bulundurmaktadır. Hâlihazırda sağlık hizmeti alamayan ya da alırken dışlandığını hisseden çok sayıda LGBT olduğunu göz önüne alırsak, sosyal dışlanmanın sağlık sektöründe kendini oldukça hissettirdiğini söyleyebiliriz.

1.5.4. İstihdam

Cinsel yönelimi ve cinsiyet kimliğine dayalı olarak LGBT'ler çalışma hayatında dışlanmaya maruz kalmakta, özellikle LGBT bireyler yönelimlerini gizleyerek, dışlanmaya karşı gelmesine rağmen trans bireyler yönelimlerini saklayamamaktan dolayı toplum tarafından ayrımcı tutuma maruz kalmakta ve istihdam açısından zorlanmaktadır (Doğan, 2015; 57).

Yüksel de (2010;12), Türkiye'de cinsel yönelimi ve cinsel kimliği nedeni ile birçok LGBT bireyin çalışma hayatında dışlanmaya maruz kaldığını; cinsel kimliği ve cinsel yönelimi öğrenildiğinde LGBT'lerin işe alınmadıkları ya da işten çıkarıldıklarını ifade etmektedir.

Berghan (2007;33-41), *Lubunya Transseksüel Kimlik ve Beden* isimli kitabında, transseksüellerle yaptığı görüşmelerde, birçok transseksüelin, daha önceden çalıştıkları kamu görevlerinden cinsel kimliği ve cinsel yönelimi dolayısıyla işten çıkarıldığını ve birçoğunun da geçimini sağlamak için seks işçiliği yapmak zorunda kaldığını aktarmıştır. Bununla birlikte birçoğunun sigortasının olmaması da olası sağlık sorunlarında hastaneye gidebilmeleri ya da emekli olabilmelerinin önünde engel teşkil etmektedir. Ayrıca, özel sektörde çalışan LGBT'lerin işyerlerinde iş yerlerinde psikolojik tacize (mobbing) maruz bırakıldıkları, terfi ya da ücretlerde sorunlar yaşadıkları bilinmektedir. Bu nedenle de cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğini gizli tutmaya çalışmaktadırlar.

LGBT'lerin kamu ya da özel sektörde dışlanmaya maruz kalmalarından dolayı genellikle seks işçiliğine yönelmekte ve literatüre bakıldığında da, LGBT'lerin özellikle de transseksüellerin çalışma yaşamı seks işçiliği ile ilişkilendirilmektedir. Seks işçiliğinde ise

dışlanmaya maruz kalarak, Kabahatler Kanunu çerçevesinde para cezaları ve sağlık sorunları ile baş etmekte zorlanmaktadırlar.

1.5.5. Eğitim

Eğitim sürecinde, eğitimcilerin, idarenin ve akranların homofobik ve transfobik tutumlar sergilemesi nedeni ile LGBT'lerin eğitim hakkına erişimde sorunlar yaşamaktadırlar. Bununla birlikte eğitim dönemine denk gelen gelişim döneminin, cinsel yönelimin ve cinsiyet kimliğine ilişkin farkındalığın oluştuğu dönem olmasının da önemli bir durum olduğu görülmektedir (Güner, 2015; 29).

Akranların, cinsel yönelimi nedeni ile LGBT'lere psikolojik ve fiziksel şiddet uyguladığını görmekteyiz (KAOS, 2014; 21). Çocukların ilköğretim döneminde, gelişim süreci nedeniyle acımasızca eleştirilerde, söylemlerde buldukları düşünüldüğünde, buna bir de ek olarak heteronormatif toplum normları eklendiğinde, çocukların yapmış oldukları söylemler, LGBT'lerin eğitim hayatına devam etmeleri konusunda zorluklar yaşadığını düşündürebilmektedir.

Yılmaz (2016;105), eğitim müfredatının heteronormatif kalıpların dışına çıkarılması ve heteroseksüellik dışında cinsel yönelim ve kimlikleri görmezden gelmemesi gerektiğini, transfobik ve homofobik tutumlardan arındırılması gerektiğini ifade etmektedir. Eğitim sisteminin toplumsal cinsiyet rolleri doğrultusunda verilmesi, bununla birlikte öğretmenlerin, velilerinde bu toplumsal cinsiyet kavramını sadece biyolojik cinsiyet üzerinden görmeleri nedeni ile LGBT'lere yönelik dışlanma, eğitim sistemi içerisinde oldukça yüksektir (KAOS ve Pembe Hayat, 2016).

1.5.6. Medya

Medya çok güçlü bir yapıya sahiptir ve bu elindeki güç ile her kesime hitap edebilmekte ve bu kesimleri yönlendirebilmektedir. Sunduğu farklı algılarla bireylerin fikirlerini değiştirebilmektedir (Kırık ve Korkmaz, 2014; 2). Medyada verilen LGBT'lere yönelik haberlerin genellikle önyargılı, ayrımcı olarak sunulduğu yadsınamaz bir gerçekliktir. Bu durum da heteroseksüelliği “normal” olarak algılayan geniş kitlelerin LGBT'lere yönelik dışlayıcı bir tutum sergilemesine neden olmaktadır (KAOS ve Pembe Hayat, 2015; 9).

Avrupa ülkelerine bakıldığında ise sosyal dışlanma deneyimlerinin daha az olduğu görülmektedir. Eşcinsel olduğunu açıklayan birçok ünlü ismin yabancı uyruklu olduğu bilinmektedir.

“Polonya'nın ilk eşcinsel belediye başkanı: Robert Biedron”(<http://bianet.org/bianet/toplumsal-cinsiyet/160399-polonya-nin-ilk-escinsel-belediye-baskani>, 28.10.2016).

“Ünlü İngiliz pop yıldızı Elton John, İngiltere'de eşcinsel evliliğe olanak tanıyan yeni yasanın yürürlüğe girmesiyle, uzun süredir birlikte yaşadığı Kanadalı arkadaşı David Furnish ile evlendi” (<http://www.hurriyet.com.tr/elton-john-evlendi-3684523>, 30.10.2016).

“Medya eşcinsellere zaman zaman bireysel hak ve özgürlükler kapsamında bile ‘normal’ yaklaşmamaktadır. Bunun bir sonucu olarak medyada okuyucuyu yakalamaya yönelik saldırgan, magazin, kışkırtıcı bir üslup ön plana çıkabilmekte, kişilerin özel yaşamının ihlal edilmesi ve incitici yayın yapılması söz konusu olabilmektedir” (Kılıç, 2011).

“*Sapık Yollar*”dan ve “*Zina*”dan Bulaşan “*Çağın Vebası AIDS*” Dünya’da Azalırken, Türkiye’de ise Resmi Rakamlara Göre Artış Gösteriyor” (Milli Gazete, 2015).

“*Bir gey annesi; ‘çocuğum bana açıldığında babamı kaybettiğim zaman yaşadığım acıya benzer bir acı yaşadım.’ şeklinde duygularını ifade etmişti*” (Kaptan, 2010; 103).

“*Travesti ile İlişkiye Girerken Öldü*” (Milliyet Gazetesi, 2014).

Medya denildiğinde sadece zihinlerimizde haberler canlanmaktadır, ancak heteronormatif toplum yapısı, dizilerde, filmlerde, reklamlarda da karşımıza çıkmaktadır.

Bu doğrultuda bakıldığında bile medyanın toplum üzerindeki etkisi yadsınamaz bir gerçektir. Bu gerçeklikle birlikte LGBT’lerin damgalanmaları ve bunun etkisi olarak da dışlanmaları gözlemlenmeye devam etmektedir. Bahsi geçen dışlanmanın önüne geçebilmek için sosyal içermeye ihtiyaç duyulduğu bilinmekte ve bu kavram aşağıda incelenmektedir.

1.6. Sosyal İçerme (Sosyal Bütünleşme)

Sosyal içirme kavramı, sosyal dışlanmanın karşıtı bir kavram olarak ele alınabilir. Clark (2011), sosyal içermeyi, “bazı kişi, grup ya da toplulukların koşullarını başkalarının koşullarıyla kıyaslayarak yargıya varılan nispi bir kavram; aynı zamanda, bireylerin kendi topluluklarının yaşamına katılım hakkına vurgu yapan normatif bir kavram” olarak tanımlamıştır.

Sosyal bütünüleşmeyi sağlayan değer, norm, tutum, alışkanlık ve uygulamalar, genellikle bireylerin toplum tarafından sosyalleştirilmeleri süreci olan eğitim sürecinde kazandırılmaktadır. Bireyler, eğitim sürecinde içinde yaşadıkları toplumun öteki unsurlarıyla bir arada yaşamanın ve kendilerini bir bütünüün parçaları olarak hissetmenin yollarını öğrendikleri gibi, öteki ya da yabancı olarak yansıtılan diğer kültürlerle aralarına mesafe koymayı ve onları kendilerinden farklı olarak görmeyi, hatta dışlamayı da öğrenirler (Karaca, 2012). Buradan yola çıkıldığında toplumun bir parçası olduğumuzu ve her bireyin “tek” olduğunu ancak bu “tek”lik durumunun çeşitlilik yarattığını da görmezden gelemeyiz. İnsanların sosyal varlıklar olduğunu göz önünde bulundurduğumuzda ise sosyal içermeyi sağlamak durumundayız. Sosyal bütünüleşme, dar anlamdaki “biz” duygusunun (parti, cemaat, grup vb.) toplum seviyesindeki “biz” duygusuna taşınmasıdır (Türkkahraman ve Tutar, 2009).

Dezavantajlı gruplar için sosyal içermenin önemi büyüktür. Dezavantajlı ve dışlanmaya maruz kalan bireyler için sosyal içirme, eşit haklara erişmede engelleri kaldıracak yasama, politika yapma ve karar alma faaliyetleridir. Sosyal içirme, sosyal dışlanma riski altındakilere sosyo-ekonomik hayata katılımlarını sağlamaları için gerekli kaynakları sunma süreçleri olarak tanımlanmaktadır (Köylü, 2016;9).

LGBT’lerin hak mücadelelerinin, görünürlüklerinin ve sosyal bütünüleşmedeki ilk adımlarının LGBT dernekleri ile başladığını söyleyebiliriz. Topluluk, grup ve kurumlarla başlayan bu süreç toplumu oluşturan bu parçaların birbirini tamamlayabilme durumu ile yakından ilgilidir. Sosyal bütünüleşme; sosyoloji, sosyal hizmet ve sosyal bilimlerde toplumu oluşturan ana akımın dışında kalan gruplar ile yakından ilgilidir. Sosyal haklarından çeşitli sebeplerle mahrum bırakılan bu grupların hareketi olarak tanımlayabileceğimiz sosyal bütünüleşme kavramı her dezavantajlı grup kadar LGBT’leri de ilgilendirmektedir. Sosyal değişimi sağlamada aktif rol oynayan Sosyal Hizmet disiplini sosyal dışlanma ile mücadele konusunda da önemli bir rol oynamaktadır.

1.7. Sosyal Dışlanma İle Mücadelede Sosyal Hizmetin Önemi

IFSW (Uluslararası Sosyal Hizmet Uzmanları Federasyonu)'nın tanımına göre sosyal hizmet; toplumsal iyilik halini arttırmak amacıyla sosyal değişime, insan ilişkilerinde sorun çözmeye, güçlenmeye ve özgürleşmeye katkı sağlayan bir meslektir. Sosyal hizmet, insan davranışı ve sosyal sistem teorilerini kullanarak insanların çevreleriyle etkileşime girdikleri noktalara müdahale eder. Sosyal hizmet disiplini için insan hakları ve sosyal adalet ilkeleri temel önemdedir (NISCC, 2003 Akt: Thompson, 2013; 35). Sosyal hizmet mesleğinde temel öneme sahip olan insan hakları ve sosyal adalet ilkeleri ile anılan bir diğer önemli ilke eşitlik ilkesidir. Sosyal hizmet, toplumsal iyilik halini artırmayı amaçlaması ve sorun çözücü yapısı ile tüm insanlara ulaşmayı amaçlar. “Sosyal hizmetlerden yararlananlar, yoğun olarak, sorunları bireysel başarısızlık ya da yetersizliklerden dolayı yaşamaktan ziyade toplumsal yapıyla bağlantılı olarak yaşayan, baskı altındaki/ezilen azınlıklardır. Sosyal hizmetin görevi, bu örnekte, rutin ve sistematik olarak maruz kaldıkları eşitsizlik ve ayrımcılıkla mücadelelerinde, baskı altındaki/ezilen birey, grup ve toplulukları desteklemek olmalıdır” (Thompson, 2013; 41). Dezavantajlı olarak nitelendirdiğimiz bu birey, grup ve toplulukların desteklenmesi ve sosyal işlevselliğinin artırılması toplumsal iyilik halini artırmada kilit rol oynamaktadır; yani toplumsal iyilik halinin artırılması bu bireylerin desteklenmesi ve sosyal işlevselliğinin artırılması ile mümkün olacaktır.

Sosyal hizmet, toplumun her kesiminin sosyal işlevselliğini artırmayı amaçlamasına karşın, genellikle öncelikle dezavantajlı bireylerin sosyal işlevselliğini artırmayı amaç edinmiş olarak görünmektedir (Duyan, 2003;6). Bununla birlikte sosyal hizmet mesleği, LGBT'lerin yaşadıkları mağduriyetlerinin de önüne geçmek ve sosyal içermenin tanımı ile nerdeyse aynı tanımlamayı içeren bir görev tanımına da sahiptir (Akpınar, 2016; 31).

Güner (2013; 32) tarafından, eşcinseller görünür olmayı, gizlenmeden yaşamayı tercih ettikçe, homofobinin de arttığını söylemekte; bunun en büyük nedenlerinden birini de toplumsal normların, önyargıların olması olarak belirtmektedir. Adil ve özgür yaşamak isteyen herkesin eşcinsellerin de haklarını savunması gerektiğine vurgu yapmaktadır. Sosyal hizmet uzmanları da, önyargıları bir kenara koyma ve hizmet götürdüğü toplumun kültürel çeşitliliğine saygı duyma konularında eğitim almalarına rağmen, toplum tarafından ortaya koyulan açık ve dolaylı önyargılardan kolay etkilenebilmektedir (Berkman ve

Zinberg, 1997). LGBT'lerin adil ve özgür bir biçimde yaşadığı toplumlarda heteroseksüeller ve profesyonel meslek elemanları da özgürleşeceklerdir. Sosyal hizmet uzmanları profesyonel olsalar dahi içinde buldukları toplumun düşüncesini benimseyebilmektedirler. Bahsi geçen bu düşüncelerin benimsenmesi ve önyargılı bir ilişki oluşturulması, hem verilen hizmetin kalitesini olumsuz etkileyecek hem de LGBT'lerin sosyal dışlanmasına neden olan tutum ve davranışlara katkı verecektir. Göregenli (2009; 11), Quinn (2002)'in yaptığı bir araştırmada LGBT çocukların korunması amacı ile kurulmuş olan sosyal hizmet kurumlarında çalışanların, farklı cinsel yönelimi nedeni ile LGBT'lere karşı olumsuz tutum ve davranışları olduğu; sosyal hizmet uzmanlarının da homofobik tutum sergiledikleri ve bu nedenle de müracaat edenlerin iyi bir şekilde hizmet alamadıkları ifade edilmiştir.

Sosyal hizmetin temel amaçları gereği toplumun çeşitli zarar gören, dışlanan bireylerine yönelik hizmet ve politika üretmesi ve sunması gerektiği düşünüldüğünde, sosyal hizmet eğitiminin her türlü önyargıdan, ayrımcılıktan arındırılmış olarak verilmesi gerektiği üzerinde durulmuştur. Ayrıca sosyal hizmet eğitiminin de heteroseksist normlardan arındırılması ve homofobik, transfobik tutumlara karşı olarak öğrencilere ve öğretmenlere verilmesi gerekmektedir (Yağcıoğlu, 2011; 46). Eşitlik, adalet ve insan hakları bağlamında değerlendirildiği takdirde bu sosyal hizmet eğitiminde ivedilikle halledilmesi gereken bir problemdir.

Sosyal hizmet eğitiminde eşcinselliğe yetersiz dikkat verilmesi (Hidalgo, 1992; Murphy, 1992, Akt: Berkman ve Zinberg, 1997) ve homofobik tutumlar gösteren sosyal hizmet uzmanları ve danışmanların gey ve lezbiyen kişilere sosyal hizmet sunarken, fiilen zararlı değilse bile daha az etkili olmaları (Dulaney&Kelly, 1982; Greene, 1994; Rudolph, 1988, Akt: Berkman ve Zinberg, 1997) konularında endişeler vardır. Bu homofobik ya da heteroseksist tutumların sonuçları hizmet alan kişilerin değerlendirmelerine yansıtılabilir (Berkman ve Zinberg, 1997).

Türkiye'de eşcinsellere yönelik sosyal hizmetlerin planlanması ve politikaların değişmesini sağlamak, yeni bir aile türü olan eşcinsel çiftlerin evlat edinmeleri ya da sosyal haklara erişiminde farkındalık sağlamak, toplumda görünür kılmak ve düzenlemeler içerisinde yer almakta önem arz etmektedir (Buz, 2009; 114). Birinci (2009; 158), sosyal hizmet uzmanlarının eğitici ve danışmanlık görevleri olduğunu, bu nedenle toplumda cinsel yönelimi nedeniyle dışlanmaya maruz kalan bireylerin toplumla uyum içinde

sosyalleşebilmesi için, toplumun önyargılarını değiştirmesi gerektiğini ifade etmiştir. Bu farkındalığın çoğalması ve bu düzenlemelerin yapılması için sosyal hizmet uzmanlarına görevler düşmektedir. Eşcinsellerin toplumdan dışlanmasının en önemli nedenleri arasında heteroseksist anlayışın kabul görmesi, homofobik davranışların giderek artması olarak görülmektedir. Bu nedenle de eşcinsellere yönelik sosyal hizmet uygulamalarının mikro düzeyden makro düzeye kadar çalışılması gerekmektedir (Buz, 2009; 113). Türk toplumunun ataerkil yapıda olması, kabul gören heteroseksist anlayışın ve cinsiyet rollerinin keskin bir şekilde belirlenmesi ve bunlara bağlı olarak homofobinin artması doğru orantılıdır ve bu artış LGBT'lerin sosyal dışlanma yaşamasının temel nedenidir. Sosyal hizmet eğitiminin bu konuya değinmesi ve sosyal hizmet uzmanlarının bu eğitimi özümseyerek çalışmalar yapması önem arz etmektedir. Bununla birlikte sosyal dışlanma ile mücadele ederken, heteroseksizm ile mücadele edilmesi de önemli bir adımdır.

“Sosyal adalet ve insan hakları temelinde bilgi ve hizmet modelleri üreten sosyal hizmetin, LGBT bireyler için de hem bilgi hem de hizmet modelleri üretimine gereksinim bulunmaktadır” (Güner, 2013;7). Bu nedenle çözüm odaklı eylemlerin, eşcinseller tarafından gündeme fazla getirilmeyen fakat bireysel ve toplumsal sonuçları olan sorunların ortaya konması önemlidir (Duyan ve diğ., 2011).

“Eşcinsel bireyin yaşadığı sorunun çözülmesi yönünde bireye yönelik danışmanlık yapmadan başlayarak, eşcinsellere ya da yaşadıkları sorunlara ilişkin destek grupları oluşturmaya, eşcinsellerle ilgili politikaları etkileme ve değiştirme yönünde savunuculuk yapmaya kadar çoklu müdahaleyi bir arada uygulama gereksinimi ortaya çıkmaktadır” (Buz, 2009; 113). Bununla birlikte heteroseksüelliğin kabul görüldüğü içinde yaşadığımız toplumda, eşcinsel olduğunu ailesine ve çevresine açıklamada zorluk yaşayan bireylere de güçlendirme yaklaşımının uygulanabileceği; bireyin kaygı ve korkuları ile baş etmesinde sosyal hizmet uzmanlarının rolünün olduğunu da eklemek gerekmektedir (Birinci, 2009; 158).

Bu ifadelerden de yola çıkarak sosyal dışlanma ile mücadele edilebileceği ancak bu sürecin zorlu ve uzun olduğu görülmektedir. Toplumsal cinsiyet rollerinden, toplumun normlarından kurtulması ya da değiştirebilmesi sosyal dışlanma ile mücadelede ki süreci yavaşlatacaktır. Bu süreç içerisinde sosyal hizmet uzmanının kendini tanıması, önyargılı tutumlarından arınması, bununla birlikte LGBT alanında kendini geliştirmesi ve bu gelişmelerden toplumun faydalanmasını sağlaması gerekmektedir. Bununla birlikte sosyal

hizmet eğitiminin heteroseksist normlardan arındırılmasını sağlayan yeni bir müfredat oluşturulması, önemli bir adım olacaktır.

1.8. Araştırmanın Problemi

LGBT'ler, toplumun büyük bir kısmı tarafından dışlanmaktadır. Bu dışlanma toplumsal cinsiyet rollerinden, heteronormatif ve ataerkil toplum yapısından da kaynaklanmaktadır. Buna bağlı olarak da toplum tarafından dışlanma durumu beslenmeye devam etmekte ve LGBT'ler bu süreçte maddi manevi olarak zorluk yaşamaktadır.

Ülkemizde bu alanda çalışmaların yapıldığı ve bunun çok önemli olduğu ancak yapılan araştırmalarda da genellikle, kişi tarafından yaşanan deneyime vurgu yapan çalışmaların değil, genellikle toplumun bakış açısına atıfta bulunulduğu görülmektedir. Literatürdeki çalışmalara; Şah'ın (2012), *Eşcinselliğe, Biseksüelliğe ve Transseksüelliğe İlişkin Tanımlamaların Homofobi ve LGBT Bireylerle Tanışıklık Düzeyi ile İlişkisi* ve Duyan ve Gelbal'in (2004) *Lezbiyen ve Geylere Yönelik Tutum (lgyt) Ölçeği: Güvenirlik ve Geçerlik Çalışması* örnek olarak verilebilir. Bu çalışmalarda LGBT'lerin yaşadıkları sorunlar yerine, toplumun ne kadar homofobik olduğu ya da ne kadar homofobik olmadığı üzerinde durulduğu görülmektedir.

Bu araştırmada, LGBT'lerin heteroseksizmden ne derece etkilendikleri, fenomenolojik yaklaşım kullanılarak ve derinlemesine görüşme yöntemi kullanılarak, sosyal dışlanma algısı ve sosyal dışlanma ile mücadele boyutlarıyla anlaşılmaya çalışılmıştır.

1.9. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın genel amacı; LGBT'lerin sosyo- kültürel ve ekonomik açıdan sosyal dışlanmayı nasıl yaşadıklarını tespit etmektir. Bu bağlamda araştırmanın alt amaçları ise aşağıdaki gibidir:

- LGBT'lerin toplum içinde dışlanmayı nasıl yaşamaktadırlar?
- LGBT'lerin ailesi tarafından dışlanmayı nasıl yaşamaktadırlar?
- LGBT'lerin sosyal ilişkilerinde dışlanmayı nasıl yaşamaktadırlar?
- LGBT'lerin istihdam açısından sosyal dışlanmayı nasıl yaşamaktadırlar?

- LGBT'lerin eğitim açısından sosyal dışlanmayı nasıl yaşamaktadırlar?
- LGBT'lerin sağlık hizmeti alma açısından sosyal dışlanmayı nasıl yaşamaktadırlar?
- LGBT'lerin medya tarafından sosyal dışlanmayı nasıl yaşamaktadırlar?

1.10. Araştırmanın Önemi

LGBT'lerle ilgili farklı alanlarda birçok araştırma yapıldığı bilinmektedir. Örneğin psikoloji alanında Baydar'ın (2015) Gay, Lezbiyen ve Biseksüel Bireylerde İçselleştirilmiş Homofobi ve Psikolojik Sıkıntılar adlı tezi ve psikolojik danışmanlık ve rehberlik alanında Kabacaoğlu (2015)'nin Gey ve Lezbiyenlerde Açılma Süreci: Nitel Bir Çalışma adlı tezi bulunmaktadır. Sosyal hizmet alanının bir parçası olan ve hizmet verdiği gruplardan biri olan LGBT'lerle ilgili az sayıda çalışma yapıldığı görülmektedir. Bu alandaki çalışmalara; Duyan, Tuncay, Sevin ve Erbay (2011) tarafından yapılan Sosyal Hizmet Öğrencilerinin Eşcinselliğe Yönelik Tutumları: Bir Atölye Eğitiminin Etkileri çalışması ve Buz (2011) tarafından yapılan Lezbiyen, Gey, Biseksüel, Transeksüel, Travesti Bireylerle Sosyal Hizmet Çalışması örnek olarak verilebilir. Sosyal hizmetin, insan haklarını ve sosyal adaleti odak noktası kabul etmesi ve sosyal hizmet uzmanlarının LGBT'ler konusundaki yaklaşımı ve bakış açısı, başta çevrelerindeki insanlar olmak üzere toplumu da etkileyecek ve bilinçlendirecektir. Sosyal hizmet uzmanlarının, LGBT'lerin yaşam deneyimlerini ve zorluklarını onların bakış açısından görmeleri, sorunu daha açık şekilde ortaya koymalarını ve bu yönde çözüm önerileri geliştirmelerini sağlayacaktır. Bu sebeple bu çalışma insan hakları, sosyal adalet, sosyal içerme ve heteroseksizm ile mücadele etme açısından sosyal hizmet bilimine katkı sağlayacak bir çalışma olduğu için önemli bir araştırmadır.

LGBT'lerin sosyo-kültürel ve ekonomik açıdan dışlanmalarının etkilerini öğrenme açısından önemli bir kaynak oluşturacaktır.

1.11. Araştırmanın Sayıltıları

1. Uygulamanın yapıldığı tarihler arasında araştırma kapsamına alınan LGBT'lerden toplanan veriler geçerli ve güvenilirlerdir.
2. Araştırmada kullanılan literatür taramasına dayanılarak oluşturulan tanıtıcı bilgi formu ve yarı yapılandırılmış görüşme yönergesinin uygun olduğu kabul edilmektedir.

3. Araştırma kapsamına alınan LGBT'lerin yaşadıkları sosyal dışlanma nedeniyle sosyal hizmet müdahalesine gereksinimlerinin olduğu kabul edilmektedir.

1.12. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmadaki sınırlılıklardan birisi araştırmanın süresi ve maddi olanaklarla ilgilidir.

Araştırmanın diğer sınırlılıklarından birisi, bu araştırmanın büyük bir kentte yaşayan LGBT'lerin deneyimlerine odaklanmasıdır. Bu sınırlılığın nedeni ise büyük kentte yaşayan LGBT'lerin birçok kurum ve kuruluşa ulaşma olasılığının yüksek olmasıdır ancak küçük kentlerde, kasabalarda yaşayan bireylerin ulaşabileceği kurum, kuruluş sayısının azlığı göz önünde bulundurulmalıdır.

BÖLÜM II: ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

2.1. Araştırmanın Modeli

Araştırma LGBT'lerin sosyal dışlanma deneyimlerini anlamak ve bu dışlanma ile nasıl mücadele ettiklerini öğrenmek amacı ile nitel araştırma olarak planlanmıştır. Krysik ve Finn (2015; 188), nitel araştırma yöntemi sayesinde, cinsel yönelimi nedeni ile ailesi tarafından reddedilen bireylerin yaşadıkları duygu ve toplumsal deneyimlerinin öğrenilebileceğini, bu veriler sayesinde de LGBT'lere yönelik özel mikro ve makro sosyal hizmet müdahalesinin şekillendirilebileceğini söylemiştir. Nitel araştırma; “gözlem ve görüşme gibi veri toplama yöntem ve teknikleri ile elde edilen verilerin düzenlendiği, kategorilere ayrıldığı, temaların keşfedildiği ve sonuçta tüm bu sürecin rapora aktarıldığı bir etkinlikler toplamıdır” (Özdemir, 2010; 323).

Nitel araştırma yöntemleri, karmaşık ve değişken araştırma uygulamalarının olduğu birçok çeşitliliği barındıran bir alandır (Punch, 2014; 132).

Nitel araştırmanın amacı, değişkenlerin derinlemesine incelenmesi olarak tanımlanmakta, nitel araştırma yöntemleri; görüşme, gözlem, odak grubu görüşmesi ve içerik inceleme olarak dört başlık altında toplanmaktadır (Demir, 2014; 290). Sosyal hizmet alanında nitel araştırmanın uygulanma oranı yüksektir, çünkü sosyal hizmet uzmanları müracaatçıların, hayatlarını detaylarıyla anlamak ve bu detaylarla ilgili sosyal hizmet uzmanları, çözümler ve baş etme becerilerini geliştirebilme kapasitesine sahiptir (Krysik ve Finn, 2015; 187).

Nitel araştırmalarda yarı yapılandırılmış ya da yapılandırılmamış görüşme formları kullanılmaktadır (Gubrium ve Holstein, 2002; Yıldırım ve Şimşek, 2011, Akt: Mertkan, 2015; 11). Bu araştırma, yarı yapılandırılmış görüşme formu ile derinlemesine görüşme türü kullanılarak yapılan bir araştırma olup; derinlemesine görüşme ise, bir konu hakkında, o konu ile ilgili sorular sormak ve ayrıntılı bilgi almak olarak tanımlanmaktadır (Aziz, 2003; 85). Derinlemesine görüşme, açık uçlu sorular sorulması, cevapların dinlenmesi ve konuların detaylandırılması olarak tanımlanabilmektedir (Kümbetoğlu, 2015;71). Bu araştırmada sosyal dışlanma deneyimine maruz kalan LGBT'lerin yaşadıkları olumlu ya da olumsuz tecrübeleri anlamak ve ortaya çıkarmak amacı ile derinlemesine görüşme tekniği kullanılmıştır

2.2. Kullanılan Yaklaşım

Nitel araştırmaların birçok farklı uygulama alanı bulunmaktadır; etnografi, olgu bilim (fenomenoloji), kuram oluşturma, eylem araştırmaları alanındaki çalışmalarda nitel araştırmanın kullanılması ve bunun üzerinden konunun daha iyi anlaşılması sağlanabilir (Creswell, 2015;10). Sosyal hizmet alanında genellikle dört nitel araştırma yöntemi kullanılmaktadır. Bunlar; vaka çalışması, etnografi, gömülü kuram ve olgu bilimdir (Krysik ve Finn, 2015; 205). Bu araştırmada olgu bilim (fenomenoloji) yaklaşımı kullanılmaktadır. Fenomenolojik yaklaşım, bireysel deneyimlerden oluşmakta; araştırmacı, katılımcının kişisel tecrübeleri, olayları algılayış biçimleri üzerinde inceleme yapmaktadır. Fenomenolojik yaklaşımda tek bir gerçeklik üzerinde değil, birçok gerçeklik üzerinde durulmakta olduğu kabul edilmektedir (Akturan ve Esen, 2013; 91).

LGBT'lerinin sosyal dışlanma deneyimlerinin incelenmesi ve bununla ilgili hizmet sunumlarının geliştirilebilmesi için fenomenolojik yaklaşımının kullanılmasının uygun olduğu düşünülmektedir.

2.3. Araştırmanın Katılımcıları

Araştırmanın katılımcılarını, Ankara'da yaşayan ve araştırmaya katılmayı kabul eden 15 LGBT oluşturmuştur. Araştırmanın katılımcıları arasına intersekslerin de girmesi amaçlanmış ancak, intersekslere ulaşılamaması nedeni ile araştırma kapmasına alınmamıştır.

Katılımcılara kartopu yöntemi kullanılarak ulaşılmıştır. Kartopu yönteminin kullanılmasının en büyük nedenlerinden bir tanesi görünürlüğü az olan bireylere ulaşmanın toplumun geri kalan kısmı ile çalışma yapmaktan daha zor olması, LGBT'lerin görece daha dışa kapalı ve kendilerini saklayan bir yapıya sahip olmalarıdır.

Sosyal dışlanma deneyimine maruz kalan LGBT'lere ulaşmak amaçlanmış ancak çalışmada intersekslere ulaşılamamış olup uygulama toplamda 15 LGBT ile gerçekleştirilmiştir.

Katılımcılara ait sosyo-demografik bilgiler tabloda mevcuttur.

Tablo 1: Sosyo-Demografik Veriler

	Yaş	Cinsel Yönelim	Eğitim Durumu	İlişki Durumu	Aile Ve Medeni Durum	Çalışma Durumu
Katılımcı 1	27	Lezbiyen	Üniversite Mezunu	İlişki Yok	Yalnız Yaşıyor	Çalışıyor
Katılımcı 2	28	Lezbiyen	Üniversite Mezunu	İlişki Yok	Aile İle Yaşıyor	Çalışıyor
Katılımcı 3	32	Lezbiyen	Lise Mezunu	İlişki Yok	Yalnız Yaşıyor	Çalışıyor
Katılımcı 4	58	Transseksüel	Lise Mezunu	İlişki Yok	Yalnız Yaşıyor	Çalışıyor
Katılımcı 5	31	Transseksüel	Üniversite Mezunu	İlişki Var	Yalnız Yaşıyor	Çalışıyor
Katılımcı 6	30	Transseksüel	Üniversite Mezunu	İlişki Var	Sevgilisi İle Yaşıyor	Çalışıyor
Katılımcı 7	23	Transseksüel	Lise Mezunu	İlişki Var	Yalnız Yaşıyor	Çalışıyor
Katılımcı 8	23	Gey	Üniversite Devam	İlişki Yok	Anne İle Yaşıyor	Öğrenci
Katılımcı 9	22	Gey	Üniversite Devam	İlişki Var	Aile ile Yaşıyor	Öğrenci
Katılımcı 10	23	Gey	Üniversite Devam	İlişki Var	Sevgilisi ile Yaşıyor	Çalışıyor
Katılımcı 11	36	Biseksüel	Üniversite Mezunu	İlişki Var	Çocukları İle Yaşıyor	Çalışıyor
Katılımcı 12	31	Biseksüel	Üniversite Mezunu	İlişki Yok	Yalnız Yaşıyor	Çalışıyor
Katılımcı 13	28	Biseksüel	Ortaokul Mezunu	İlişki Yok	Yalnız Yaşıyor	Çalışıyor
Katılımcı 14	24	Biseksüel	Üniversite Mezunu	İlişki Var	Anne ve sevgilisi ile yaşıyor	Çalışmıyor
Katılımcı 15	25	Biseksüel	Yüksek Lisans Devam	İlişki Var	Sevgilisi ile yaşıyor	Öğrenci

2.4. Katılımcılara Yönelik Bilgiler

Katılımcı 1

27 yaşında, ilişkisi olmayan, tek yaşayan, üniversite mezunu ve şu anda spor salonunda eğitmen olarak görev yapmaktadır. Görüşmenin başında kendisini rahat hissetmediği gözlemlenen ve adının herhangi bir yerde geçmesinden rahatsızlık duyacağını belirten katılımcının, ilerleyen süreç içerisinde kendisini rahatlıkla ifade ettiği gözlemlenmiştir. Görüşme, katılımcının iş yerine yakın bir kafede gerçekleştirilmiş, ancak ses kaydına izin verilmemesinden dolayı görüşmeler not edilmiştir. Görüşme esnasında herhangi olumsuz bir durum yaşanmamıştır.

Katılımcı 2

28 yaşında, ailesi ile birlikte yaşayan, ilişkisi olmayan, üniversite işletme bölümü mezunu ve bir tur şirketinde görev yapmaktadır. Ailesinin cinsel yönelimini bilmediğini ve öğrenmelerini istemediğini ifade ederken duygusal anlar yaşadığı gözlemlenmiştir. Katılımcı ses kaydı yapılmasına izin vermemiş ve bu nedenle görüşmeler not edilerek gerçekleştirilmiştir. Görüşme sırasında görüşmeyi etkileyecek herhangi bir sorun yaşanmamış olup, görüşme katılımcının istediği bir kafede gerçekleştirilmiştir.

Katılımcı 3

32 yaşında, lise mezunu ve ilişkisi olmayan katılımcı, tek yaşamaktadır. Özel bir kreşte yardımcı öğretmen olarak görev yapmaktadır. Görüşmeler katılımcının iş yerine yakın bir kafede gerçekleştirilmiş olup, ses kaydına izin vermemiştir. Görüşmeler not edilmiştir. Görüşme sürecinde sakin bir tutum sergilemiş ancak ailesinin cinsel yönelimini bilmediğini ve bilirlerse tepkilerinden çok korktuğunu anlatırken duygusal anlar yaşadığı gözlemlenmiştir. Görüşme esnasında görüşmeyi etkileyecek herhangi bir sorun yaşanmamıştır.

Katılımcı 4

58 yaşında, tek yaşayan ve bir ilişkisi olmayan katılımcı, üniversite eğitimini maddi yetersizlikler nedeni ile tamamlayamamış, ailesi vefat ettikten sonra akrabaları ile bağı koparmıştır. Katılımcı, 3 senedir aynı yerde bir sivil toplum kuruluşunda görev yapmaktadır. Görüşme sırasında katılımcı ses kaydı yapılmasına izin vermemiş ve bu

nedenle görüşme not edilerek gerçekleştirilmiştir. Katılımcının sakin bir tutum sergilediği ve yanıtları içtenlikle cevapladığı gözlemlenmiştir. Görüşme katılımcı ile ortak olarak karar verilen bir kafede gerçekleştirilmiş olup, görüşme sırasında görüşmeyi etkileyecek herhangi bir sorun yaşanmamıştır.

Katılımcı 5

31 yaşında, yalnız yaşayan ve bir ilişkisi olmayan, üniversite işletme mezunu ve seks işçisi olarak çalışmaktadır. Katılımcının, ailesi durumu zor da olsa kabullenmiş ve 7 aydır görüşmektedirler. Görüşme sırasında ses kayıt cihazına izin verilmemiş ve bu nedenle görüşmeler not edilerek gerçekleştirilmiştir. Görüşme sırasında katılımcının sakin ve içtenlikle cevaplar verdiği gözlemlenmiştir. Görüşme bir kafede gerçekleştirilmiş olup, görüşmeyi etkileyecek herhangi bir durum olmamıştır.

Katılımcı 6

30 yaşında, üniversite mezunu ve bir sivil toplum kuruluşunda çalışmaktadır. Katılımcının, bir ilişkisi bulunmakta ve birlikte yaşamaktadırlar. Katılımcı, ailesi ile görüşmekte ve herhangi bir sorun yaşamamaktadırlar ve bununla birlikte katılımcının abisinin desteğini çok fazlası ile görmektedir. Görüşme sırasında ses kayıt cihazına izin verilmemiş ve bu nedenle görüşmeler not edilerek gerçekleştirilmiştir. Katılımcının kendisine olan güveninden dolayı rahatlıkla kendisini ifade ettiği gözlemlenmiştir. Görüşme katılımcı ile ortak olarak karar verilen bir kafede gerçekleştirilmiş olup, görüşme sırasında görüşmeyi etkileyecek herhangi bir sorun yaşanmamıştır.

Katılımcı 7

23 yaşında, lise mezunu ve seks işçiliği yapmaktadır. Katılımcı, yalnız yaşamakta ve bir ilişkisi bulunmaktadır. Katılımcı, ailesi ile görüşmemektedirler ancak sadece abisinin kızı ile telefonda görüşmektedirler. Görüşme bir kafede gerçekleştirilmiş olup katılımcının ses kaydına izin vermemesinden dolayı görüşme not edilmiştir. Görüşmenin ilk başında katılımcının rahat olmadığı ve sürekli olarak etrafını kontrol ettiği gözlemlenmiş ancak görüşmenin sonlarına doğru rahatladığı görülmüştür. Görüşmeyi etkileyecek herhangi bir sorun yaşanmamıştır.

Katılımcı 8

23 yaşında, Hukuk Fakültesi öğrencisi, ilişkisi olmayan katılımcı, annesi ile birlikte yaşamaktadırlar. Katılımcı, tezin içerisinde gizliliğe önem verildiğini bildiğini, ancak buna rağmen kesinlikle adının geçmemesini istediğini söyleme ihtiyacı hissetmiştir. Görüşmeye üç arkadaşı ile birlikte gelen katılımcı ile birebir görüşme yapılmıştır. Görüşme, katılımcının belirlediği bir kafede gerçekleştirilmiş olup, ses kaydına izin vermemesinden dolayı görüşme not edilmiştir. Katılımcı, annesinin hemşire olduğunu, kendisini en iyi annesinin anlayabileceğini düşünürken bile annesi tarafından da dışlayıcı tutumlara maruz kaldığını eklemiştir. Görüşme sürecinde katılımcının rahat ve sakin bir tutum sergilediği ve kendisini iyi bir şekilde ifade ettiği gözlemlenmiştir. Görüşmeyi etkileyecek herhangi bir sorun yaşanmamıştır.

Katılımcı 9

22 yaşında, Mühendislik Fakültesi öğrencisi, ilişkisi olan ve ailesi ile yaşamaktadır. Ailesinin cinsel yönelimini gerçekte bilmediğini, ancak ailesiyle bu konu ile ilgili hiç konuşmalarına rağmen, kendisinin sergilediği tavırlar sebebiyle, ailesi bu durumu hissetmektedir. Herhangi bir dışlanmaya maruz kalmaması için, katılımcı kendisiyle ilgili olan özel bilgilerin kesinlikle paylaşılmasını istememiştir. Görüşme sırasında katılımcının huzursuz olduğu gözlemlenmiştir. Görüşme katılımcının belirlediği bir kafede gerçekleştirilmiş olup, ses kaydına izin vermemesinden dolayı görüşme not edilmiştir. Görüşmeyi etkileyecek herhangi bir sorun yaşanmamıştır.

Katılımcı 10

23 yaşında, Radyo Televizyon Programcılığı öğrencisi, bununla birlikte bir sivil toplum kuruluşunda çalışmakta ve erkek arkadaşı ile birlikte yaşamaktadırlar. Katılımcı ailesi ile görüşmekte ancak sürekli olarak sorunlar yaşamaktadırlar. Katılımcının görüşme sırasında rahat ve sakin bir yapısı olduğu, sorulara içtenlikle yanıt verdiği gözlemlenmiştir. Görüşme bir kafede gerçekleştirilmiş olup, ses kaydına izin vermemesinden dolayı görüşme not edilmiştir. Görüşmeyi etkileyecek herhangi bir durum olmamıştır.

Katılımcı 11

36 yaşında, sosyoloji mezunu, boşandıktan sonra bir ilişkisi bulunmakta ve iki çocuğu ile beraber yaşamaktadırlar. Katılımcı özel bir kreşte öğretmen olarak görev yapmakta ve bununla birlikte siyasi çalışmalara katılmaktadır. Görüşme, katılımcının

çalıştığı kurumda boş bir odada gerçekleştirilmiş olup, ses kaydına izin vermemesinden dolayı görüşme not edilmiştir. Katılımcının, görüşmenin ilk başlarında huzursuz olduğu ve görüşme sürecinde ara ara duygusal anlar yaşadığı gözlemlenmiştir. Görüşme sırasında görüşmeyi etkileyecek herhangi bir durum olmamıştır.

Katılımcı 12

31 yaşında, lise mezunu, Açıköğretim Fakültesi Sosyal Hizmetler Bölümü'ne devam etmektedir. Katılımcı bir yıl boyunca kız arkadaşı ile yaşamış ancak son iki yıldır yalnız yaşamaktadır. Ayrıca katılımcı yerel yönetimlere bağlı bir kreşte öğretmen olarak çalışmaktadır. Görüşme, katılımcının çalıştığı kurumun boş bir sınıfında gerçekleştirilmiş olup, katılımcı iş yerinde olmasından dolayı ses kaydı yapılmasını istememiştir. Bu nedenle görüşme not edilmiştir. Katılımcı ailesi ile görüşmemekte ve ailesi cinsel yönelimini bilmemekte, ailesinin bilseler tam anlamıyla kendisini sileceklerini ve bunları söylerken katılımcının gözlerinin dolduğu görülmüştür. Bunun üzerine görüşmeye ara verilebileceği söylenilmesine rağmen, katılımcı görüşmeye devam etmek istediğini söylemiştir. Katılımcının görüşme sırasında heyecanlı olduğu, sorulara içtenlikle yanıt verdiği gözlemlenmiştir. Görüşme sırasında görüşmeyi etkileyecek herhangi bir sorun olmamıştır.

Katılımcı 13

28 yaşında, ortaokul mezunu, ilişkisi bulunmamakta ve yalnız yaşamaktadır. Bununla birlikte bir avukat bürosunda temizlik görevlisi olarak çalışmaktadır. Katılımcı, ailesinin cinsel yönelimine saygı göstermedikleri için ailesi ile görüşmemektedir. Görüşme, katılımcının kendi evinde gerçekleştirilmiş olup, ses kaydının yapılıp yapılamayacağı sorulduğunda, katılımcının tedirgin olduğu gözlemlenmiş ve gizliliğin olamayacağına inandığı için ses kaydı yapılmasına tepki göstererek izin vermemiştir. Bu sebeple görüşme not edilmiştir. Görüşmenin ilk başlarında katılımcının huzursuz olduğu fakat görüşmenin ilerleyen sürecinde, katılımcının rahatlaması sebebiyle sorulara içtenlikle yanıt vermeye başladığı görülmüştür. Görüşme esnasında görüşmeyi etkileyecek herhangi bir sorun yaşanmamıştır.

Katılımcı 14

24 yaşında, bir ilişkisi olan, Uluslararası İlişkiler mezunu ve yüksek lisans eğitimine devam etmektedir ayrıca herhangi bir işte çalışmamaktadır. Ayrıca annesi ile birlikte yaşamakta, cinsel yönelimini annesi bilmekte ve annesi tarafından hiçbir şekilde dışlanmaya maruz kalmamaktadır. Görüşme sırasında soruları yanıtlarken katılımcının tedirgin ve mesafeli davranışlarının olduğu gözlemlenmiştir. Görüşme, katılımcının belirlediği bir kafede yapılmış olup, görüşmeye sevgilisi ile birlikte geldiği ve gizliliğin olamayacağını düşündüğü için, ses kaydının yapılmasını istememiştir. Bu nedenle görüşme not edilmiştir. Görüşme sürecinde görüşmeyi olumsuz olarak etkileyecek bir durum yaşanmamıştır.

Katılımcı 15

25 yaşında, Sosyal Hizmet Uzmanı, Sosyal Hizmet alanında yüksek lisans eğitime devam eden ancak herhangi bir işte çalışmamakta ve sevgilisi ile birlikte yaşamaktadır. Katılımcının, ailesi cinsel yönelimini bilmemektedir. Katılımcı cinsel yönelimi ile ilgili, kendi içinde bu durumu kavrayamamış ve adlandıramadığı için yaşadığı sıkıntılardan dolayı bir profesyonel destek almıştır. Görüşme sürecinde katılımcının rahat, sakin olduğu ve sorulara içtenlikle cevap verdiği gözlemlenmiştir. Katılımcının belirlediği bir kafede görüşme gerçekleştirilmiş olup, ses kaydının güvenilirliğine inanmadığını belirterek ses kaydı yapılmasını istememiştir. Bu nedenle görüşme not edilmiştir. Görüşme esnasında görüşmeyi olumsuz olarak etkileyecek bir sorun yaşanmamıştır.

2.5. Veri Toplama Araçları

Araştırmanın amacı doğrultusunda araştırmacı tarafından hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Bu yarı yapılandırılmış yönerge, üç ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde; yaş, cinsel yönelim, eğitim durumu, çalışma durumu, aile gibi sosyoekonomik ve sosyo-demografik bilgilere ulaşılması için tanıtıcı sorular yer almaktadır. İkinci bölümde, katılımcıların sosyal dışlanma algıları ve bununla birlikte cinsel yönelimleri ile ilgili yaşadıkları sosyal dışlanmaya maruz kalmaları ve son olarak üçüncü bölümde ise sosyal dışlanma ile mücadele ve çözüm önerileri ile ilgili sorular bulunmaktadır.

2.6. Veri Toplama Süreci

Araştırma yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşme yöntemi ile yapılmıştır. Araştırmanın anlam kazanabilmesi için veri toplarken kartopu tekniğın kullanılmasına karar verilmiştir. Kartopu örnekleme madde bağımlıları, seks işçileri gibi ulaşılması zor olan bireyler için uygun bir örneklemdir. Kartopu örnekleme kullanıldığında, katılımcıların verdikleri cevaplar tekrarlanmaya başladığında veri toplama süreci sonlandırılır (Krysiak ve Finn, 2015; 202-203).

Araştırma da, 15 katılımcı ile derinlemesine görüşme ile veri toplanmıştır. Görüşmelerin çoğunluğu dışarıda bir kafede gerçekleştirilmiş olup, ses kayıt cihazı kullanılmamıştır. Görüşmeler 15.02.2017 ile 08.04.2017 tarihlerinde gerçekleşmiş olup en az 45 dakika, en fazla 90 dakika sürmüştür.

2.7. Verilerin Analizi

Sosyo-demografik bilgilerin daha iyi görülebilmesi için veriler tablo haline getirilmiştir. Katılımcıların cinsel yönelimleri homojen bir şekilde dağılmamıştır. Araştırmada 3 Lezbiyen, 4 Transseksüel, 3 Gey, 5 Biseksüel cinsel yönelimlere sahip bireyler ile görüşülmüştür.

Heteronormatif toplum yapısında dezavantajlı konumda olan, sosyal dışlanmaya maruz kalan ya da maruz kalmamak adına kendini gizleyen LGBT'ler ile yapılan görüşmelerde katılımcıların isteğine bağlı olarak ses kayıt cihazı kullanılmamış olup veriler not tutularak alınmıştır. Elde edilen verilerin dökümlerini araştırmacıdan bağımsız iki kişi okumuştur. Daha sonra araştırmacı verileri kodlamıştır ve bu kodlar üç temel kategorinin oluşturulmasında kullanılmıştır.

⇒ Bireylerin Sosyal Dışlanma Algısı,

⇒ Sosyal Dışlanmanın Boyutları

- Toplum
- Aile
- Medya
- Sağlık
- Eğitim
- İstihdam

- Siyasi

⇒ Sosyal Dışlanma İle Mücadele

- Çözüm Önerileri

BÖLÜM III: BULGULAR

Bulgular, üç ana ve sekiz alt başlıkta incelenmiştir. Birinci ana başlık; bireylerin sosyal dışlanma algısı, ikinci ana başlık; sosyal dışlanmanın boyutları ve bu ana başlığın altında ise yedi alt başlık bulunmaktadır. Bunlar; aile, toplum, istihdam, medya, sağlık, eğitim ve siyasi boyutlardır. Son olarak üçüncü ana başlık ise sosyal dışlanma ile mücadeledir ve bu ana başlığın altında ise bir alt başlık olan çözüm önerileri bulunmaktadır.

Katılımcıların çoğunun üniversite mezunu olduğu ya da üniversiteye devam ettiği, yaş ortalamalarının ise 29.4 olduğu görülmektedir. Katılımcıların eğitim düzeyinin yüksek olması ve çoğunun genç yetişkinlik döneminde olmasının nedeninin, kartopu yönteminin kullanılması olduğu düşünülmektedir. Ancak bununla birlikte, Okutan (2010;14), “Eğitim düzeyi yükseldikçe eşcinselliğin nedenleri biyolojik ve çevresel etmenlerin birlikte yer almasına dayandırılmaktadır” ifadesini kullanmıştır. Eğitim seviyesi yükseldikçe bireylerin farkındalık düzeyinin arttığı ve daha fazla araştırma yaptığı düşünüldüğünde, kendilerinin farkına varmasının ve cinsel yönelimlerini dile getirmesinin normal olduğu düşünülmektedir. Cinsel yönelimi ise, Özsungur (2012:164) “bireyin cinselliğini ya da erotik ve romantik ilgilerini herhangi bir cinsiyete yönlendirmesi ya da herhangi bir cinsiyet tarafından cinsel olarak uyarılmasıdır” olarak tanımlamaktadır.

“Erkeklerden hoşlandığımı farkındaydım ancak bunu bastırmaya çalışıyordum, bunun normal olmadığını düşünüyordum ancak bir süre sonra bunun normal olduğunu anladım. Üniversiteye başladığımda cinsel yönelimimi fark ettim” (Katılımcı 8).

Katılımcıların genelinin çalıştığını ve aktif iş yaşamında bulunduğunu, çalışmayanların ise eğitim hayatına devam etmekte olduğunu, görüşme yapılan bireylerin neredeyse yarısının yalnız yaşadığını söylemek mümkündür. Katılımcıların yarısından fazlası duygusal ilişki yaşadıkları birinin olduğunu beyan etmektedir.

3.1. “Her Kapının Suratına Kapanması”: Bireylerin Sosyal Dışlanma Algısı

Sosyal dışlanma, içinde yaşanılan toplumun dışında kalmaları ya da sosyal katılımın dışında olma ya da bununla birlikte yurttaşlık haklarından yararlanamayan belirli bireylerin veya grupların yaşadıkları bir süreç olarak tanımlanabilir (Hekimler, 2012:4). Yüksel'e (2010: 12) göre ise, "sosyal dışlama, kişiyi yaşamdan uzaklaştıran maddi ve duygusal yoksulluk içinde olmasını haklarını koruyacak kurumlardan yoksun kalmaları anlamına gelir" olarak tanımlanmaktadır. Görüşmelerde edinilen cevaplarda bunu kanıtlar niteliktedir.

"Kabul görmeme. Cinsel yönelim ve ekonomik nedenlerle toplumda var olamama." (Katılımcı 9).

"Sosyal dışlanma benim için hem trans hem seks işçisi olmam yüzünden her kapının suratıma kapanmasını ifade ediyor"(Katılımcı 5).

Sosyal dışlanma, genel olarak toplumsal hayattan ve temel haklardan yararlanama olarak tanımlanmaktadır. Sosyal dışlanmayı dezavantajlı bireylerin hepsinin yaşadığı yadsınamaz bir gerçektir.

3.2. Sosyal Dışlanma Boyutları

Sosyal dışlanma çok yönlü düşünülmesi gereken ve oldukça karmaşık bir kavramdır. Bireyin sosyal çevre içerisinde doğup büyüdüğünü ve var olduğunu düşündüğümüzde sosyal dışlanma kavramı toplumda yer alan dezavantajlı bireyleri her yönden etkilemektedir. Bu nedenle araştırmada katılımcılara sosyal dışlanmayı hayatlarının hangi alanlarında deneyimledikleri sorulmuştur ve katılımcıların verdiği yanıtlar aşağıdaki başlıklar altında toplanmıştır.

3.2.1. "Gizliyorum": Toplum Tarafından Sosyal Dışlanma

"Toplum, bireylerin birbirine karşı çeşitli ödev ve yükümlülüklerinin olduğu ahlaki bir düzen olarak düşünürsek, dışlanma da bu ahlaki düzenden kopma süreci olarak tanımlanabilir" (Özhasar,2013:1). Kopma süreci olarak tanımlanan sosyal dışlanmayı her alanda en yakından yaşayan LGBT'lerin, dışlanma ile mücadele etmeye çalıştıkları ancak mücadele ederken de zorlandıkları ya da daha ağır şekilde dışlanmaya maruz kaldıkları ya da bu dışlanmaya daha fazla maruz kalmamak için cinsel yönelimlerini gizledikleri verdikleri cevaplar içerisinde

görülmektedir. Bu durumla ilgili olarak, Herek (1989), cinsel yönelimi nedeni ile bireylerin sosyal ve psikolojik olarak dışlanmaya fazlasıyla maruz kaldığını ve bu nedenle de cinsel yönelimlerini gizlediklerini ya da açıklamadıklarını ifade etmiştir.

“Gizliyorum” (Katılımcı 15).

“Dönme”, “travesti”, “ahlaksız”, “orospu” gibi söylemleri çok sık duyuyorum. Nasıl karşılaşmayayım? (Katılımcı 5).

“Evet, insanların LGBTİ’lerin hakkındaki söylemleri beni fazlasıyla etkiliyor. Bu nedenle cinsel yönelimimi gizlemek zorunda kalıyorum” (Katılımcı 1).

“Yine aynı şeyi söyleyeceğim size. Paylaşmamak bile içimde burukluk yaratıyor” (Katılımcı 12).

Toplumun ataerkil yapıda olması, toplumsal cinsiyet rollerinin ve heteronormatif yapının homofobiyi beslemesi ile cinsel yönelimleri farklı olan bireylerin toplumla bütünleşememesi sonucu oluşan bu süreç, LGBT’lerin haklarına ulaşmaları noktasında da önlerinde duran bir engel olarak betimlenebilir. Katılımcı 5’in de ifade ettiği gibi her kapının kapanması ile açıklanabilecek bu olgu pek çok farklı alanda karşımıza çıkmaktadır.

Sosyal dışlanma yaşamamak için cinsel yönelimlerini gizlediklerini açıklayan katılımcılar, aslında gizlenmenin de sosyal dışlanmanın bir boyutu olduğunu görmezden gelmektedir.

3.2.2. “Erkek diye doğurdum, kadın oldu”: Aile Tarafından Sosyal Dışlanma

Aile, medya, sağlık, eğitim alanları da birçok LGBT’nin dışlanmaya maruz kaldığı alanlardandır. Bireyin sosyalleşme deneyimini yaşamaya başladığı yer, içerisinde bulunduğu toplumun en küçük birimi olan ailedir. Anne, baba ve çocuklardan meydana gelen bu yapıda; var olan evlilik ve kan bağı ile insanların birbirlerinin en yakını ve destekçisi olduğu yorumunu yapmak mümkündür, fakat toplumun yargılarından kendisini soyutlayamayan bu yapı içerisinde bulunduğu toplumdan fazlası ile etkilenmektedir. Bahsi geçen etkileşim ise her dezavantajlı grubu etkilediği gibi LGBT’leri de etkilemekte ve LGBT’lerin sosyal dışlanma

süreçlerine etki etmektedir. Şah (2012:26), da aile içindeki homofobinin yansımalarının genellikle sözel ve fiziksel şiddet biçiminde olduğunu ifade etmektedir.

Katılımcılar içerisinde ailesi tarafından fiziksel şiddete maruz kaldıklarını söyleyen olmamasına karşın literatürde ya da medya da bunları görmemiz mümkün olmaktadır.

“Ailem bu durumu kabullenemiyor. Benim isteklerime saygı göstermemeleri bağımı yitirtiyor”(Katılımcı 13).

“Ailemle görüşmediğim sebepler başka hatta çoğunlukla kendimi haklı buluyorum. Ama eminim ki bilseler görüşmediğimizin haklı sebepleri kendileri olacaktır. Görüşmek istemeyeceklerine eminim yani”(Katılımcı 12).

“Annem bile erkek diye doğurdum, kadın oldu, üstüne bir de orospuluk yapıyor diyor. Böyle düşünüyor” (Katılımcı 5).

“Aileme şakasını dahi yapamıyorum. Tepkilerinin çok net olacağını bildiğim için” (Katılımcı 3).

Sakallı-Uğurlu (2006:64-65), medyada yayınlanan haberler nedeni ile genellikle toplumun çoğunun eşcinsel denildiğinde ilk aklına gelenin fuhuş yapan, polislerle çatışan kişiler olarak geldiğini söylemektedir. Toplumun, bununla birlikte medyanın heteronormatif düşünce yapısı nedeniyle LGBT'lere ilişkin olay ve durumları aktarırken haberlerin dilinin homofobik veya transfobik olduğunu görmekteyiz (KAOS-GL, 2010: 24).

3.2.3. “Ölüp gitsek temizlenecek sanki ortalık”: Medya Tarafından Sosyal

Dışlanma

Günümüzde farklı cinsel yönelimlere sahip olmak hastalık olarak algılanmasa dahi toplumun heteronormatif düşünce yapısının ve cinsel yönelimler konusundaki bilgi eksikliğinin “normalleşme” ve sosyal içerme önünde engel teşkil ettiğini söyleyebiliriz. Toplumun her kesimini etkilediği gibi bu durum medyayı da

etkilemekte ve haber dilinin dışlayıcı, aşağılayıcı hatta hedef alır nitelikte olmasına yol açmaktadır.

“Pislikmişiz gibi bahsediyorlar bizden. Toplum çok normalmiş de biz sorun yaratıyormuşuz gibi. Ölüp gitsek temizlenecek sanki ortalık, arınacaklar. Dışlayıcı, aşağılayıcı, nefret söylemi dolu her yer” (Katılımcı 5).

“Topluma kazandırma adına hiçbir katkıda bulunmazken en ufak LGBT'ye yönelik şiddet haberlerini meşrulaştırmaları gerçekten hoş değil. Sosyal dışlanmayı destekleyen tek kolunda medya olduğunu düşünüyorum” (Katılımcı 12).

“Muhafazakârlaşan toplum içerisinde dışlayıcı, tahammülsüzlük bir ortam olduğunu düşünüyorum” (Katılımcı 15).

Medyanın dışlayıcı bir tutum sergilediğini bütün katılımcılar ifade etmiştir. Medya ile toplum arasında karşılıklı bir etkileşim olduğu ve birbirlerini besledikleri bilinmektedir. Toplum ve medya bu beslenmeden genellikle şiddet içerikli yanlarını almakta ve heteroseksist davranışlar sergilemektedir.

3.2.4. “Düşünüldüğümü hissettim.”: Sağlık Alanında Sosyal Dışlanma

Katılımcıların cevapları ile tanık olduğumuz sosyal dışlanma deneyiminin bir diğer alanı ise sağlıktır. Sağlığa erişim hakkının tüm bireyleri kapsamaması gerektiği göz önünde bulundurulduğunda LGBT'lerin haklarından mahrum kaldıklarını, sağlık hizmeti alsalar dahi dışlanma yaşadıklarını ve bu durumun psikolojik ve sosyal açıdan LGBT'leri olumsuz etkilediğini söylemek yanlış olmaz. Candansayar ve Çabuk (2010: 85-86), LGBT'lerin sağlık kuruluşlarına başvurması ve sağlık çalışanlarıyla iletişime geçmeleri ile birlikte, sağlık çalışanlarının ayrımcı bilgi, tutum ve davranışlarına maruz kalmalarına dikkat çekmektedir. Bununla birlikte, LGBT'lere yönelik, meslek elemanları arasındaki önyargılar nedeniyle, bireylerin hizmete erişiminde doğrudan ya da dolaylı olarak dışlanmaya maruz kaldığını ve yetersiz bakım almasına sebep olduğunu ifade etmektedir (Buz, 2011: 142).

Profesyoneller arasındaki eşcinsel karşıtı önyargılar LGBT'lerin yetersiz bakım almasına, hizmete ulaşırken doğrudan ya da dolaylı ayrımcılığa maruz kalmasına yol açmaktadır.

“Doktora gittiğimde cinsel yönelimimi açıklamak durumunda kalıyorum bu nedenle de kötü bakışlara maruz kaldığım oluyor.”(Katılımcı 2)

“En son hastaneye gittiğimde mavi kimliği gören kayıttaki beyefendi utanmayayım, insanlara rencide olmayayım diye kâğıtların arasına saklayıp verdi. Düşünüldüğümü hissettim.” (Katılımcı 6)

Katılımcı 6'nın bu alanda belirttiği görüşünün olumlu olarak algılanmasının nedeni düşünüldüğüne inanmasıdır fakat kimliğinin saklanması ve insanlar içerisinde deşifre olmadığını düşünmesi sosyal dışlanmanın diğer bir formudur.

Katılımcılar dışlanmaya maruz kalmamak için genellikle özel hastanelere başvurduklarını ancak bununda maddi olarak kendilerini zorladıklarını ifade etmişlerdir.

3.2.5. “Hem de çok tacize uğradım.”: Eğitim Alanında Sosyal Dışlanma

Eğitim alanı da sosyal dışlanmanın etkilediği alanlardandır. Bu alanda sosyal dışlanma yaşamadığını ifade eden katılımcıların büyük çoğunluğu, bu durumu gizlenmelerine bağlamaktadır. Gizlenme durumu ise bireyi olmadığı gibi görünmeye, var olan durumunu inkâr etmeye ve bu durumu saklamaya götürmekte; psikolojik olarak bireyi etkilemektedir. Cinsel yönelimi farklı olan bireylerin bu durumu saklaması dahi aslında sosyal dışlanmanın bir yansımasıdır. Eğitim alanında çalışan personellerin de toplumun yapısı içerisinde, toplumsal cinsiyet normlarını benimsemesi ve buna göre davranması yadsınamaz bir gerçektir. Bununla birlikte öğretim sisteminde öğrencilerin bir özne olarak görülmekten çok nesne olarak görülmesi ve bu nedenle de homofobik tutumların gerçekleştirildiği bilinmektedir (KAOS-GL ve Pembe Hayat, 2016: 5).

“Genellikle gizlediğim için herhangi bir sorun yaşamadım.” (Katılımcı 1)

“Tabi ki karşılaştım. Hem cinsel yönelimim nedeniyle dışlandım, yararlanamadım hem de çok tacize uğradım.” (Katılımcı 5)

“Karşılaşmadım.” (Katılımcı 3)

“Bireylerin direkt olarak tavrı olmadı. Bu da beni bilmedikleri için.”
(Katılımcı 14)

Bireylerin cinsel yönelimini gizlediği sürece sosyal dışlanmaya maruz kalmayacaklarını düşünmeleri bile toplumun ön yargılarını kabullendiklerinin ve böylelikle sosyal dışlanmaya maruz kaldıklarının bir göstergesidir.

3.2.6. “Cinsel yönelimim nedeniyle bu mesleğe mecbur kaldım zaten.”:

İstihdam Alanında Sosyal Dışlanma

Aktif işgücü içerisinde bulunmak ve çalışmak bireyi psikososyal açıdan etkilediği gibi yaşamını devam ettirme noktasında da kritik öneme sahiptir. Katılımcıların büyük bir kısmı iş hayatında cinsel yönelimi nedeni ile ayrımcılığa maruz kaldığını ya da alay konusu olup mobinge ve tacize maruz kaldığını belirtmektedir. Sears ve Mallory (2011:1) de, cinsel yönelim ve cinsel kimlik nedeni ile LGBT’lerin işyerinde sürekli olarak ayrımcılığa maruz kaldığını ifade etmiştir. Cinsel yönelimi sebebi ile bireyin maruz kaldığı bu istismar bireyi duygusal, sosyal ve ekonomik açıdan etkilemektedir.

“Kayıtlı/formel değil. Cinsel yönelimim nedeniyle bu mesleğe mecbur kaldım zaten. Elde ettiğim gelir yaşayabilmemi sağlıyor en azından” (Katılımcı 5).

Ülkemizde “transseksüel” denildiğinde ilk akla gelenin seks işçisi olduğu bilinmektedir. Bu nedenle de transseksüellerin istihdam alanında dışlanmaları nedeni ile seks işçiliğine yönlendirildiği ve bu dışlanmanın da bir kısır döngü haline geldiği, sosyal dışlanmanın bütün boyutları ile yaşadıklarını görmekteyiz.

“Var. Yaşadım elbette hem işsizlik sorunu hem trans olmam etkiliydi. İyi kazanıyorum diyebilirim” (Katılımcı 7).

“Evet var. Bu konuda çok ayrımcılığa maruz kalmadım. Ama kısmen alay konusu veya cinsellik üzerinden mobinge maruz kaldım. Aldığım ücret ekonomik olarak beni idare ediyor” (Katılımcı 10).

3.2.7. “Kesinlikle hayır.”: Siyasi Alanda Sosyal Dışlanma

Katılımcıların “Siyasi anlamda sizin hak ve çıkarlarınızı temsil eden çevrelerin olduğuna inanıyor musunuz?” sorusuna büyük oranda “Hayır.” cevabını verdiğini görmekteyiz.

“Kesinlikle hayır.” (Katılımcı 2).

“İnanmıyorum, korunmuyor tabi ki.” (Katılımcı 5)

“Korunmadığını düşünüyorum.” (Katılımcı 9).

“Seçim dönemlerinde bizlerin oylarını alabilmek için LGBTİ’lerle görüşüp, haklarımızı savunacaklarını söyleyip, daha sonrasında da sizinle görüşmeyen bir parti haline geliyorlar, sadece göstermelik olduğunu düşünüyorum” (Katılımcı 8).

Köylü (2015:50), toplumdaki güçlü ve egemen olan bireylerin hak ve çıkarlarının desteklendiğini ancak diğer dezavantajlı bireylerin bu yasalar ve gelenekler tarafından dışlandığını ifade etmektedir.

“Hayır, asla ve hiçbir zaman da olmayacağına eminim.” (Katılımcı 12).

“%100 hayır.” (Katılımcı 14).

Belirli bir grubun hak ve çıkarlarını savunmak, toplumda dezavantajlı olarak adlandırılan ve nitelenen grupların hak savunuculuğunu yapıp bu grupları desteklemek, sivil toplum örgütleri ya da devlet eliyle yürütülen bir süreçtir. Katılımcıların büyük bir kısmı hak ve çıkarlarının korunduğunu düşünmezken bazı katılımcılar sivil toplum örgütlerinin bu görevi yerine getirdiğini ifade etmiştir.

Bununla birlikte siyasi alanda az da olsa güzel gelişmeler olduğu ve farkındalık yaratan bazı siyasi partilerin, LGBT’lerden seçimde aday gösterdikleri bilinmektedir.

Katılımcılara “Dışlanma yaşadığınız başka alanlar var mı?” sorusu sorulduğunda büyük çoğunluğunun “Yok” cevabını verdikleri ancak üç katılımcının hukuki alanda dışlanma yaşadıklarını ya da bu dışlanmayı yaşayan bireylere tanıklık ettiklerini dile getirmişlerdir. Şahin- Hotun ve Bilgiç (2016:218), LGBT’lerin yaşadıkları ayrımcılıkla ilgili mücadele etmediklerini ya da hukuki yollara başvurmadıklarını ifade etmiştir. Bunun iki önemli nedeni olduğunu; birincisinin hukuka olan güvensizlik, ikincisinin ise özel hayatın gizliliğine özen gösterilmemesi olarak açıklamaktadır.

Görüşme yapılan bireylere dışlanma nedeni ile ihtiyaçlarını karşılarken zorluk yaşayıp yaşamadıkları sorulduğunda 15 katılımcının 9’u “Hayır” cevabını verirken bir katılımcı zaman zaman yaşadığını, diğer bir katılımcı ise gizlediği için

yaşamadığını beyan etmiştir. Çoğunluğun “hayır” cevabı vermesinin nedenlerinden biri olarak da büyük bir kentte yaşamaları olarak düşünülmektedir.

3.3. “*Kabuğuma Çekildim Sadece*”: Sosyal Dışlanma İle Mücadele

Sosyal dışlanma ile baş etmek sanıldığı gibi aksine zor bir süreçtir. Bu süreç içerisinde yakınlarından destek istemek, sosyal destek mekanizmalarına ulaşabilmek çok önemlidir. Ancak dezavantajlı bireyler içerisinde toplum tarafından fazlasıyla homofobik ve transfobik tutumlarla karşılaşan LGBT’lerin için sosyal destek mekanizmalarına ulaşmak önemlidir. Örneğin; Almeida ve diğ (2009:1001), LGBT bireylerin depresyon düzeyinin heteroseksüel bireylere oranla daha yüksek olduğuna dikkat çekmiştir. Bu durumda da LGBT’lerin yaşamlarının söz konusu olduğu düşünüldüğünde sosyal dışlanma ile mücadele en üst seviyelerde yer almaktadır.

“Yaşadığım hayatın değerli olduğunu düşündüm, buna inanarak taviz vermedim.” (Katılımcı 9).

“Bir daha mı doğacağım dedim kendime hep. Hayat benim.” (Katılımcı 6).

“Resim yapıyorum. Gizlediğim için insanlardan soyutlandığımı düşünerek, kendime güzel bir hobi edindim.” (Katılımcı 3).

“Kabuğuma çekildim sadece bu.” (Katılımcı 10).

“Saklamaktan başka bir şey bulamadım.” (Katılımcı 12).

Görüşme yapılan 15 katılımcıya “Yakınlarınızdan duygusal destek aradınız mı?” sorusu yöneltildiğinde 6 katılımcı “Hayır” cevabı verirken diğerleri aradıklarını ifade etmiştir fakat aradığını söyleyen katılımcıların çoğunluğu aradıkları duygusal desteği bulamadıklarını ve dışlandıklarını belirtmişlerdir. Açılma sürecinde ilk olarak aile üyelerinden tepkilerle karşılaşan sonrasında iş arkadaşlarından, yakın arkadaşlarından sürekli dışlanan bireyler, bir süre sonra ya derneklerden destek almaya ya da gizlenmeye içine kapanmaya devam etmektedir. Bununla birlikte arkadaşları ile görüştüğünü ifade eden katılımcılarda mevcuttur.

“Yüzeysel sorunlarımı 4-5 kişilik bir arkadaş grubum var onlarla konuşuruz hep. Ama içsel olsun duygusal olsun sorunlarımı kız arkadaşım ile paylaşıyorum.” (Katılımcı 12).

“Daha çok arkadaşlarla.” (Katılımcı 9).

“Arkadaşlar.” (Katılımcı 8).

3.3.1. Çözüm Önerileri

“Sosyal dışlanmanın ortadan kalkabileceğini düşünüyor musunuz?” sorusuna genellikle “Hayır” cevabı verilmesi ile birlikte, sosyal dışlanma yaşayan bireylerin sürekli olarak dışlanmaya maruz kalması, dışlanmanın kısır döngü içerisine girmesi, bireylerde umutsuzluğa yol açmaktadır (Akpınar, 2015: 30). Bazı katılımcılar ise birbirini anlayarak, bilinçle bunun mümkün olabileceğini düşündüklerini ifade etmişlerdir.

“Benim umudum var. Değer vererek el ele, kol kola üstesinden gelinir her şeyin.” (Katılımcı 6).

“Bu mümkün. Daha çok birbirimizi anlamaya çalışarak.” (Katılımcı 12).

LGBT’lerin örgütlenmesinin sosyal dışlanmayı azaltıp azaltamayacağı sorulduğunda;

“Sadece farkındalık yaratabilir.” (Katılımcı 1).

“Hem hayır hem evet, hayır dememin nedeni daha fazla görünür oldukları için insanların düşünce ve tutumları daha da sertleşebilir. Evet, görünür olmak farkındalık sağlamak açısından önemli.” (Katılımcı 2).

“Azaltabilir. Birlikte olmak görünürlüğü artırır. Çoğunluk olduğunu normalleşmeyi gösterir.” (Katılımcı 15).

Bozdemir (2015:8), bireylerin hak ve özgürlüklerinin görünür olması için, toplulukların birbirinden destek alarak ilerlemesinin, güçlü ve pozitif bir yaşam sürülebilmek için de bireysel ve örgütsel olarak ilerlemenin gerektiğine değinmiştir.

Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Politika Forumu (2014)’da LGBT’lerin sosyal dışlanmaya maruz kalmaması ve temel insan haklarından kolayca yararlanabilmesi adına bazı yasal düzenlemeler ile ilgili birçok öneri getirdiği görülmüştür. Bunların bazıları ise; “Cinsel yönelim, cinsiyet kimliği ve cinsiyet ifadesi kavramlarının, Anayasa’nın eşitliği düzenleyen maddesinde yer almasının sağlanması” ve “nefret

suçu tanımına, kişilerin ya da grupların cinsel yönelim, cinsiyet kimliğini ve cinsiyet ifadesini hedef alan suçların da dâhil edilmesi” olarak sıralanabilmektedir. Buradan yola çıkarak, katılımcıların bir kısmı kararsız ve umutsuz olsa da büyük çoğunluğu politik düzenlemelerin sosyal dışlanmayı azaltabileceğini düşünmektedir

“Yani bir nebze ama sanmıyorum. Çünkü insanların beyninde kalıp gibi oturmuş düşünceleri yıkmak için politik düzenlemeler bile çare olmaz.” (Katılımcı 12).

“Politik düzenlemeler; bu dışlanmayı yaşayan insanlar ile bu sorunların konuşulması, çözüm önerilerinin onlar tarafından belirtilmesini sağlamak sosyal dışlanmayı azaltacaktır.” (Katılımcı 13).

“Toplumsal cinsiyetin öngördüğü ‘kadın kadın gibi, erkek erkek gibi olmalıdır’ şeması eşcinsel bedenleri heteroseksüel (yaygın anlayışa göre normal) görünüş ve davranışlara uyarlamaya zorlamaktadır” (Bingöl, 2014:109). Bireyler toplumsal cinsiyet nedeni ile kaynakların ayrılması, kaynaklara erişebilirlik gibi birçok farklı alanda olumsuz olarak etkilenebilmektedir (Akın, 2007: 1). Toplumsal cinsiyet normları da tarihsel süreçle birlikte değişmiş ancak istenilen boyuta gelemediğini günümüzde görmek mümkündür. Ancak buradan yola çıkıldığında insanların bilgilendirilmesi ve eğitim ile birlikte birçok dışlanmanın ortadan kalkabileceği düşünülmektedir. Katılımcıların tamamı insanların bilgilendirilmesinin sosyal dışlanmayı azaltacağına inanmaktadır.

“Belki bu işe yarayabilir. Hala hastalık, anormallik olduğunu düşünenler var.” (Katılımcı 5).

Alfred Adler 1917 yılında yazdığı *“Eşcinsellik Üzerine”* kitabında, eşcinselliği sapkınlık, hastalık olarak tanımlamıştır (Çev: Şipal, 2017). Bunun üzerine birçok araştırmacı eşcinsellik üzerine araştırmalarda bulunarak bunun bir hastalık olmadığını söylenmesine karşın toplumsal yapının heteroseksüelliği “normal” kabul etmesinden dolayı, bireylerin bilgilendirilmesi ve bu algıdan uzaklaşmak önemlidir.

“Bilinçlenmekle mümkün olacak en güzel şey olur, azaltırsa.” (Katılımcı 7).

“En çok bu azaltabilir diye düşünüyorum ben.” (Katılımcı 6).

Yerleşen düşünce kalıplarının kırılması noktasında; insanların bilgilendirilmesi ve düşüncelerindeki değişim sosyal dışlanmanın azalmasında etkili olabilecek bir faktördür.

Görüşmeler sonucunda katılımcıların hepsinin sosyal dışlanmaya maruz kaldığı bilgisine ulaşılmıştır. Katılımcıların çoğu sosyal dışlanmaya maruz kalmamak ya da dışlanma ile mücadele için cinsel yönelimlerini gizlediklerini ifade etmiş olsa da gizlenmenin sosyal dışlanmanın bir parçası olduğunu söylemek mümkündür. İnsanın sosyal bir varlık olduğu göz önünde bulundurulduğunda, sosyalizasyon sürecinde ve temel haklara ulaşım noktasında eşit olması beklenmektedir. Toplumun oluşturduğu kalıpların dışında kalan ve dezavantajlı olarak adlandırılan bireylerin, sosyal dışlanmanın birçok boyutu ile karşılaştığı bilgisi görüşmeler sonucunda elde edilmiştir. Katılımcılar sosyal dışlanma konusuna dair çözüm önerilerinde; örgütlenmek, toplumun bilinçlenmesi ve politik düzenlemelerden bahsetmişlerdir.

BÖLÜM IV: SONUÇLAR VE ÖNERİLER

4.1. Sonuçlar

Araştırmada 15 katılımcıya ulaşılmıştır. 3 lezbiyen, 4 transseksüel, 3 gey, 5 biseksüel birey ile görüşülmüştür. Katılımcıların sayısı eşit şekilde dağılmamaktadır. Katılımcıların çoğunun lisans mezunu olduğu verilerine ulaşılmıştır. Katılımcıların 20 ve 30 yaşları arasında olmasının en büyük nedenlerinden birisi de kartopu yönteminin kullanılması olduğu gerçeğine dayanmaktadır. Katılımcıların büyük bir çoğunluğunun maddi gelir elde edeceği bir işte çalıştığı, çalışmayan katılımcıların ise eğitim hayatına devam ettiği verilerine ulaşılmıştır.

Sosyal dışlanmanın en yakın tanıkları arasında yer alan ve sosyal dışlanmadan, şiddetten, nefret söylemlerinden en fazla payı alan bireyler arasındadır LGBT'ler, bu nedenle de kendilerini gizlemek zorunda kalmaktadırlar. Katılımcılar ailelerinden, işverenlerinden, toplumdan korkmakta ve cinsel yönelimlerini saklamaktadırlar. Gizlenmeyi, sosyal dışlanma olarak bile görmeyen katılımcılar, “sosyal dışlanma yaşamamak için gizliyorum” cevabını veriyorlar ancak bunun bile toplumun heteronormatif yapısından dolayı payına düşeni aldıklarının farkına varmamaktadırlar.

Katılımcıların hepsi medya tarafından sosyal dışlanmaya maruz bırakıldıklarını söylemektedirler. Medyanın büyük bir yaptırıma sahip olduğu, toplumun artık her şeyi medyadan öğrendiği düşünüldüğünde, LGBT'lere yönelik dışlayıcı haberlerin de benimsendiği görülmektedir. Katılımcılar medyayı, sosyal dışlanmayı destekleyen, besleyen bir kol olarak görmektedir.

Katılımcılar sağlık alanında da ya kendilerini gizlemekte ya da olumsuz tutum ve davranışlara maruz kaldıklarını ifade etmektedir. Sağlık personellerinin kötü bakışları katılımcıları etkilemekte, istedikleri sağlık hizmetinden yararlanmakta zorluk yaşamaktadırlar.

Siyasi alanda da hak ve özgürlüklerinin korunmadığını düşünen katılımcılar, ancak politik düzenlemelerle dışlanmanın azalabileceğini ifade etmektedirler.

Katılımcılar, sosyal dışlanma ile mücadelede insanların bilgilendirilmesinin en etkili yol olduğunu düşünmektedir. İnsanların bilgilendirilmesi ile eşcinsellik ve

transseksüelliği bir hastalık olarak görmekten vazgeçebileceklerini düşünmektedirler. Bununla birlikte katılımcılar, LGBT örgütlerinin ise sosyal dışlanmada hem etkin rol oynadığı hem de etkili olmadığı yönünde birçok farklı görüşe sahiptir. Katılımcılar, örgütlerin farkındalık yaratabileceğini ya da çoğunluğun normalleşmeyi getirebileceğini söylemektedirler.

Katılımcılar sosyal dışlanmanın azalmayacağını düşündüklerini söylemelerine rağmen, “örgütlenme, insanların bilgilendirilmesi” gibi sorulara olumlu yanıtlar verdikleri görülmüştür. Sosyal dışlanmanın azalmasının uzun bir süreç olduğu, bu süreç içerisinde bireylerin hak ve özgürlüklerinden faydalanmalarında sorunlar yaşayacağı dışlanmaya devam edeceği yadsınamaz bir gerçektir.

4.2. Öneriler

Bu araştırma sonucunda, yukarıda ifade edilen veriler doğrultusunda bazı konularda hizmetlerin sunulması ya da geliştirilmesine gereksinim duyulduğu görülmüştür. Bunlar;

4.2.1. Mikro Düzeyde Öneriler

Sosyal hizmet doğası gereği insanların, grupların ve toplumların iyilik halini sağlamak için çalışmalar yapar ve sosyal hizmet uzmanları bu çalışmalarda başrol oynayan kişilerdir. Sosyal hizmet uzmanları bir profesyonel olarak sistematik olarak dışlanmaya, yoksulluk ve yoksunluğa maruz bırakılan bireylerin eşitlik ve dışlanma ile mücadelelerinde; dışlanan bireylere destek olmakta ve bu bireylerle birlikte hareket etmektedir. İçerisinde bulunduğumuz ataerkil toplumun yansımaları ile homofobi, transfobi artmakta; LGBT'lerin baskı ve ayrımcılığa maruz kalmaktadır. Söz konusu olan toplumsal cinsiyet rolleri ve ataerkinin yansımaları ile birlikte insanların düşünce ve tutumları da içerisinde bulunduğu toplumdan etkilenmektedir. Bu nedenle LGBT'lerin pek çok alanda dışlanma yaşamakta ve ötekileştirilmektedirler. Dışlanma ve ötekileştirmeye bağlı olarak açılma süreçlerinde sorunlar yaşamakta ya da hiç açılmamakta ve cinsel yönelimlerini gizlemeyi tercih etmektedirler.

Sosyal hizmet uzmanları da toplumun her bireyi gibi toplumdan ve toplumun değer yargılarından bağımsız düşünülemezler fakat bir profesyonel olarak bulunulan bu ilişkiye

ayrımcılık ve önyargının yok edilmesi, dışlanmaya maruz kalan bireyin güçlendirilmesi amaçlanmalıdır.

Öncelikle uzmanların kendi homofobileri ile yüzleşmeleri bu amaç için yapılacak ilk eylemdir.

Cinsel yönelimi nedeni ile eleştirilmemek ve damgalanmamanın LGBT'lere verdiği güven ile sosyal hizmet uzmanı, bu müracaatçı kitlesine açılma sürecinde yardımcı olabilmeli ve sürecin olumsuzluklarına müdahale edebilmelidir. Dışlanmanın yol açtığı depresyon ve intihar girişimleri bahsi geçen olumsuzluklara örnek verilebilir.

LGBT bireyin özsaygısına zarar vermemeyi, dışlanmasına ve damgalanmasına engel olmayı savunurken istemeden de olsa bu sürece dâhil olmamak için uzman kendi homofobisi ile yüzleşmeli ve olumsuz önyargılarından kurtulabilmeyi başarabilmelidir.

Olumsuz önyargılardan kurtulabilen sosyal hizmet uzmanı açılma süreci hakkında da bilgi sahibi olmalı ve müracaatçısının yaşadığı süreçte yardım edebilecek yeterliliğe sahip olmalıdır.

LGBT'lerle çalışabilmek için alanda bilgi sahibi olmalı ve tanışıklık kazanmalıdır.

Sosyal dışlanmaya maruz kalan bireylere yönelik verilen hizmetler hakkında bilgi sahibi olması ise sürecin çıktıları açısından daha işlevsel olacaktır. Kaynaklarla buluşturabilme için sosyal hizmet uzmanının alana hâkim olması ve verilen hizmetler hakkında bilgi sahibi olması gerekmektedir.

Mikro düzeyde sosyal hizmet uzmanı; LGBT'leri sosyal dışlanma ile mücadeleye karşı güçlendirici, kaynaklarla buluşturma noktasında aracı, ilgili konuyu öğrenmek noktasında ise araştırmacı rollerini üstlenmelidir.

4.2.2. Mezzo Düzeyde Öneriler

Bireylerle çalışmanın dışında sosyal dışlanma ile mücadelede aile, grup ve topluluklar ile birlikte hareket etmek önemli ve gereklidir. Sosyal hizmetin temel yapıtaşı olan insan hakkı ve sosyal adaletin geliştirilmesi noktasında baskı ve ayrımcılık mekanizmalarını anlamak ve gerektiği gibi müdahalede bulunmak sosyal hizmet uzmanının profesyonelliğini ortaya koyan eylemlerdir. Sosyal dışlanma yaşayan

LGBT'lerin; aileleri, akranları, diğer LGBT'lerin ve örgütler ile etkileşimi sosyal dışlanmanın ortadan kalkması noktasında önem arz etmektedir.

Sosyal hizmet uzmanı bu alandaki çalışmasını birey ile sınırlı tutmamalı ve sistem kuramı ile bireyi ve çevresini analiz ederek çalışma yapmaya başlamalıdır.

Ailenin bilgilendirilmesi, desteklenmesi ve sürece dâhil edilmesi LGBT bireyin aile ile olan ilişkisini olumlu bir şekilde etkileyecek olduğundan aile ile grup çalışmaları yapılmalıdır.

Sosyal dışlanmanın önlenmesi ve olumsuz etkilerinin azaltılmasında LGBT bireyin sosyal destek mekanizmasından yararlanılmalı ve akran destek grupları ile çalışmalar yapılmalıdır.

Aile, akran, arkadaş, sosyal destek sistemleri ve LGBT'lerin savunuculuğunu yapan sivil toplum örgütleri desteklenmeli, bu örgütlerin toplumda bir farkındalık yaratması için çalışmalar yapılmalıdır.

Mezzo düzeyde sosyal hizmet uzmanı; aktivist, savunucu, destekleyici, grup kolaylaştırıcısı ve görüşmeci rollerini üstlenmelidir.

4.2.3. Makro Düzeyde Öneriler

LGBT'lerin barınma, eğitim, istihdam hatta sağlık hizmetlerinden yararlanmada çok büyük sorunlarla karşılaşmaktadırlar. LGBT'lerin; toplum tarafından dışlanması, toplumun LGBT'lere karşı fobi ve ön yargılarla hareket etmesi, toplumun diğer bireyleri tarafından olumsuz algılanmaları sosyal dışlanmayı beslemektedir. Cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğine dayalı ayrımcılık yalnızca yasalarda, uygulamada, istihdam ya da barınma hakkına erişimde değildir. Medyanın ürettiği nefret söylemleri, mevcut olan yasalar ve toplumun farklı olana karşı tutumu bu dışlanmayı besleyen nedenlerdendir.

Bu bağlamda, LGBT'lerin ihtiyaçlarının karşılanmasına yardımcı olmada ve sosyal dışlanma ile mücadelede sosyal hizmet mesleğinin önemi büyüktür. Sosyal dışlanma ile mücadele kapsamlı bir olgudur ve tüm toplumu kapsamalıdır. Toplumun yargılarında paradigma değişimi yaratabilmek için;

Öncelikle sosyal hizmet eğitiminde LGBT'ler ile çalışmaya yer verilmeli ve bu alandaki literatür zenginleştirilmelidir.

Sosyal hizmet uzmanı olarak çalışmakta olan bireylere süpervizyon verilmeli ve alandaki yetkinlikleri artırılmalıdır.

Hizmet sektörü ve insanı ilgilendiren her alanda (eğitim, sağlık, medya, hukuk) hizmet içi eğitimler düzenlenmeli ve bu alanda farkındalık yaratılmalıdır.

Farklı cinsel yönelimlere sahip olma konusunda ve heteroseksizm ile mücadele etmek için kamu spotları hazırlanmalı ve insanların bilinçlenmesi sağlanmalıdır.

LGBT'lere yönelik hizmetler çoğalmalı, cinsiyet değiştirme ve kimlik değiştirme noktasında yardımcı olacak profesyoneller teşvik edilmeli ve yeni hizmetler sağlayacak alanlar oluşturulmalıdır.

Toplumsal paradigma değişimini hedeflemek ve algıda değişim yaratmak noktasında politika değişiklikleri gereklidir. Sosyal dışlanma ile mücadele edebilmek adına yapılacak olan bu politika değişikliklerinde LGBT'ler için değil, LGBT'ler ile birlikte hareket edilmelidir.

KAYNAKÇA

- Adak, N. 2016. Sağlıkta Sosyal Problemler. *Sosyal Problemler Sosyolojisi: Dünya'dan ve Türkiye'den Örnekler*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Adler, A. 2017. (Çev: Şipal, K.). *Eşcinsellik Üzerine*. İstanbul: Say Yayıncılık.
- Akın, A. 2007. Toplumsal Cinsiyet (Gender) Ayırıcılığı ve Sağlık. *Toplum Hekimliği Bülteni • Cilt 26, Sayı 2*.
- Akpınar, T. S. 2015. Sosyal Hizmet-Sosyal İçerme İlişkisi ve Dışlanma ile Mücadele. *Dosya: Sosyal İçerme*. Ankara: Ayrıntı Basımevi.
- Aksoy, M. 2009. Psikanaliz'in Eşcinselliğe Yönelik Tutumuna Tarihsel Bir Bakış. *New Symposium Journal*; 47(2):60-63.
- Akturan, U. ve Baş, T. 2013. *Nitel Araştırma Yöntemleri: Nvivo ile Nitel Veri Analizi, Örnekleme, Analiz, Yorum*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Alkan, E. 2014. Farklı Cinsel Yönelime Sahip Bireylerin Yaşam Doyumu, Stresle Başa Çıkma Stratejileri ve Psikolojik Dayanıklılık Düzeylerinin Karşılaştırılması, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Almeida, J. ve diğ. 2009. Emotional Distress Among LGBT Youth: The Influence of Perceived Discrimination Based on Sexual Orientation. *J Youth Adolescence Journal*. 38:1001-1014.
- Amanat, Ç. 2011. Erkek Homoseksüel ve Heteroseksüellerde Depresyon ve Suçluluk Utanç Düzeyinin Cinsiyet Rolüne Göre Karşılaştırılması. Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Ataman, H. 2009. *LGTT Hakları İnsan Haklarıdır*. Ankara.
- Atasoy, S. 2009. LGTT'lere Yönelik Şiddet. *Anti Homofobi Kitabı Uluslararası Homofobi Karşıtı Buluşma*. Ankara: Kaos GL Yayınları; 57-63.
- Aziz, A. 2003. *Araştırma Yöntemleri Teknikleri ve İletişim*. Ankara: Turhan Kitabevi Yayınları.
- Bailey JM, Pillard RC. 1991. A Genetic Study Of Male Sexual Orientation. *Archives Of General Psychiatry*; 48(12): 1089-96.
- Baird, V. 2004. *Cinsel Çeşitlilik Yönelimler, Politikalar, Haklar ve İhlaller*. Metis Yayınları.
- Başaran, Y. 2004. Türkiye'de Eşcinsel Kurtuluş Hareketini Yaratırken. *Geylerin ve*

- Lezbiyenlerin Sorunları ve Toplumsal Barış İçin Çözüm Arayışları*. Ankara: Kaos GL Kitapları; 39-45.
- Baydar, M. 2015. Gay, Lezbiyen Ve Biseksüel Bireylerde İçselleştirilmiş Homofobi ve Psikolojik Sıkıntılar, Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Aydın.
- Berghan, S. 2007. *Lubunya: Transseksüel Kimlik ve Beden*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Berkman, S. ve Zinberg, G. 1997. Homophobia and Heterosexism in Social Workers. *Social Work* . 42(4);319-332.
- Bingöl, O. 2014. Toplumsal Cinsiyet Olgusu ve Türkiye’de Kadınlık. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*. (16).108-114.
- Birinci, E. 2009. Cinsel Yönelim ve Sosyal Hizmet. *Sosyal Dışlanma ve Sosyal Hizmet*. Ankara.
- Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Politika Forumu. 2014. *Türkiye’de Sosyal Politika: İlkeler, Sorunlar ve Çözüm Önerileri*.
- Bozdemir, Ö.A. 2015. Pride: Mücadelenin Onuru Ya Da Onurun Mücadelesi. *Dosya: Sosyal İçerme*. Ankara: Ayrıntı Basımevi.
- Budak, S. 2003. *Psikoloji sözlüğü (ikinci basım)*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Butler, J. 2012. *Cinsiyet Belası: Feminizm ve Kimliğin Altüst Edilmesi*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Buz, S. 2009. Eşcinsellere Yönelik Sosyal Hizmetler. *Anti Homofobi Kitabı Uluslararası Homofobi Karşıtı Buluşma*. Ankara: Kaos GL Yayınları; 113- 116.
- Buz, S. 2011. Lezbiyen Gey Biseksüel Transseksüel Travesti Bireylerle Sosyal Hizmet. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*.22(2); 137-148.
- Can, Y. 2013. Döl Vermeyen Cinsellik. *Cinsiyet, Cinsel Kimlik ve Cinsellik*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Candansayar, S. ve Çabuk, F.D. 2010. Tıp ve Homofobi. *Anti Homofobi Kitabı 2 Uluslararası Homofobi Karşıtı Buluşma*. Ankara: Kaos GL Yayınları; 85- 89.
- Chodorow, N. 1978. *The Reproduction of Mothering: Psychoanalysis and the Sociology Of Gender*. Berkeley: University of Berkeley Press.
- Clark, H. 2011. Sosyal İçerme Gücü Olarak Gönüllülük. Dünyada Gönüllülüğün Durumu Raporu 2011. 51-61.
- Connell, R.W.2016. *Toplumsal Cinsiyet ve İktidar*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

- Creswell, J.W. 2015. *Nitel Araştırma Yöntemleri: Beş Yaklaşım Göre Nitel Araştırma ve Araştırma Deseni*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Çakır, Ö. 2002. Sosyal Dışlanma. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 4(3); 83- 104.
- Çakır, Ö. 2008. Türkiye’de Kadının Çalışma Yaşamından Dışlanması. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 31;25-47.
- Demir, O.Ö. 2014. (Ed: Böke,K.). Nitel Araştırma Yöntemleri. *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Demirbilek, S. 2007. Cinsiyet Ayrımcılığının Sosyolojik Açısından İncelenmesi. *Finans Politik ve Ekonomik Yorumlar*.44(511); 12-27.
- Diamant, L. Ve McAnulty, R. D. 1995. *The Psychology of Sexual Orientation, Behavior and Identity: A Handbook*. Westport: Greenwood Press.
- Doğan, E.T. 2015. İşgücü Piyasasında Cinsel Yönelim ve Cinsiyet Kimliği Ayrımcılığının Sosyal Politika Açısından Değerlendirilmesi. *Çalışma Hayatında Ayrımcılık*. Ankara: KAOS GL Yayınları.
- Duffy, F. ve Healy, P. 2014. A Social Work Practice Reflection on Issues Arising for LGBTI Older People Interfacing With Healthand Residential Care: Rights, Decision Makingand End of- Life Care. *Social Work in Health Care*. 53; 568-583.
- Durudoğan, H. 2011. Judith Butler ve Queer Etiği. *Cinsel Yönelimler ve Queer Kuram*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Duyan, V. 2003. Sosyal Hizmetin İşlev ve Roller. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*.14(2); 1-22.
- Duyan, V. ve diğ. 2011. Sosyal Hizmet Öğrencilerinin Eşcinselliğe Yönelik Tutumları: Bir Atölye Eğitiminin Etkileri. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*.22(2); 7-18.
- Eagly, A. H. ve Wood, W. 1999. The Origins Of Sex Differences İn Human Behavior: Evolved Dispositions Versus Social Roles. *Amerian Pyschological Association*. 408-423.
- Erdoğan, B. ve Köten, E. 2014. Yeni Toplumsal Hareketlerin Sınıf Dinamiği: Türkiye LGBT Hareketi. *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi* 2(1);N93-113.
- Ergüden, D. 2008. Sosyal Dışlanma Açısından Bedensel Engelli Bireylerin Yaşantılarının İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Erol, A. 2004. KAOS GL Süreci. *Geylerin Ve Lezbiyenlerin Sorunları ve Toplumsal*

- Barış İçin Çözüm Arayışları***. Ankara: Kaos GL Kitapları; 36-38.
- Erten, Y. 2013. Cinsellik, Cinsiyet, Granit ve Gökkuşuğu. ***Cinsiyet, Cinsel Kimlik ve Cinsellik***. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Freud, S. (Çev: Yıldırım, E.). 2017. ***Cinsellik Üzerine***. İstanbul: Oda Yayınları.
- Freud, S.(Çev: Şipal, K.).2006. ***Psikanaliz Üzerine*** .İstanbul: Cem Yayınevi.
- Göregenli, M. 2004. Gruplararası Ayrımcılık İdeolojisi Olarak Homofobi ve Homofobik Şakalar. ***Lezbiyen Ve Geylerin Sorunları ve Toplumsal Barış için Çözüm Arayışları***. Ankara: Kaos GL Yayınları; 171-175
- Göregenli, M. 2009. Gruplararası İlişki İdeolojisi Olarak Homofobi. ***Anti Homofobi Kitabı Uluslararası Homofobi Karşıtı Buluşma***. Ankara :Kaos GL Yayınları; 9-16.
- Güner, U. 2013. ***Heteronormatif Olmayan Bir Sosyal Hizmet İçin***. Ankara: Kaos GL Yayınları.
- Güner, U. 2015. Heteroseksist Ayrımcılığın Eşcinsel, Biseksüel ve Trans Yaşamlara Yansımaları. ***Çalışma Hayatında Ayrımcılık***. Ankara: KAOS GL Yayınları.
- Güngör, A. 2013. ***Öteki Erkekler***. İstanbul: SEL Yayıncılık.
- Hekimler, O. 2012. Yoksulluk Mu Yoksunluk Mu? Sosyal Dışlanma Üzerine Bir Değerlendirme. ***Tekirdağ S.M.M.M. Odası Sosyal Bilimler Dergisi***. 1; 1-27.
- Herek, G. M. 1989. Hate Crimes Against Lesbians And Gay Men. ***American Psychologist***.44(6), 948-955.
- Herek, G. M. 1990. The Context Of Anti-Gay Violence Notes On Cultural And Psychological Heterosexism. ***Journal of Interpersonal Violence***. 5(3), 316-333.
- Hudson, W. And Ricketts, W.1980.A Strategy For The Measure Of Homophobia. ***Journal Of Homosexuality***,5, 357-372.
- Hughes, S. S. ve Hughes B. 2001. Woman İn Ancient Civilizations. M. Adas (Ed.), ***Agricultural And Pastoral Societies İn Ancient And Classical History***. Philadelphia: Temple University Press.
- Jagose, A. 2015. ***Queer Teori: Bir Giriş***. Ankara: NotaBene Yayınları.
- Kabacaoğlu, G. 2015. Gey ve Lezbiyenlerde Açılma Süreci: Nitel Bir Çalışma, Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- KAOS-GL ve Pembe Hayat. 2015. ***LGBT Hakları İnsan Haklarıdır***. Ankara: Ayrıntı Basımevi.

- KAOS-GL. 2014. "LGBT Çocuklar İçin Ne Yapmalı?". *LGBT Çocuklar ile Çalışan Öğretmenler İçin Kılavuz Kitabı*. Ankara.
- Kaptan, S. 2010. Aileleri Dolaptan Çıkararak Listag. *Anti Homofobi Kitabı-2 Uluslararası Homofobi Karşıtı Buluşma*. Ankara: Kaos GL Yayınları; 103-104.
- Karaca, M. 2012. Farklılaşma, Bütünleşme ve Birlikte Yaşama Üzerine. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*. 18; 226-238.
- Kılıç, D. 2011. Bir Ötekileştirme Pratiği Olarak Basında Eşcinselliğin Sunumu: Hürriyet ve Sabah Örneği (2008-2009). *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*. 1;143-169.
- Kırık, A.M. ve Korkmaz, M. 2014. Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğinde Medyanın Rolü. *Uluslararası Hakemli Psikiyatri ve Psikoloji Araştırmaları Dergisi*. 1(1); 2-16.
- Kottak, C. P. 2002. *Antropoloji: İnsan Çeşitliliğine Bir Bakış*. Ankara: Ütopya.
- Köylü, M. 2015. Sosyal İçerme. *Dosya: Sosyal İçerme*. Ankara: Ayrıntı Basımevi.
- Köylü, M. 2016. *Sağlık Bakanlığı İçin LGBT Hakları El Kitabı*. Ankara: Kaos GL Kitapları
- Krysiak, J.L. ve Finn, J. 2015. *Etkili Uygulama İçin Sosyal Hizmet Araştırması*. Ankara: Nika Yayınevi.
- Kümbetoğlu, B. 2015. *Sosyoloji ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Medd, J. 2011. Günümüz Lezbiyen ve Gey Kurmacasında Geçmişle Karşılaşmak. *Gey ve Lezbiyen Yazını*. İstanbul: SEL Yayıncılık.
- Mertkan, Ş. 2015. *Karma Araştırma Tasarımı*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Morgan, C.T. 2005. *Psikolojiye Giriş*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Psikoloji Bölümü Yayınları.
- Oksaçan, H.E. 2012. *Eşcinselliğin Toplumsal Tarihi*. İstanbul: Tekin Yayınevi.
- Okutan, N. 2010. Eşcinsellere Yönelik Tutumlar: Cinsiyetçilik, Romantik İlişkilerle İlgili Kalıpyargılar ve Yetişkin Bağlanma Biçemleri Açısından Bir Değerlendirme, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Ördek, K. 2016. *Türkiye’de Trans Olmak: Dışlanma, Ayrımcılık ve Şiddet*. Ankara: Şen Matbaa.
- Özdemir, M. 2010. Nitel Veri Analizi: Sosyal Bilimlerde Yöntem Bilim Sorunsalı Üzerine

- Bir Çalışma. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 11(1); 323-343.
- Özhasar, B. 2013. Yoksul Hanelerde Sosyal Dışlanmanın Boyutları: Aydın İli Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Özsunğur, B. 2010. Cinsel Kimlik Gelişimi Ve Cinsel Kimlik Bozukluğunda Psikososyal Değişkenler: Gözden Geçirme. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*. Ankara:17(3);163-174.
- Pembe Hayat ve KAOS-GL. 2015. *Medyada LGBTİ'lere Yönelik Nefret Söylemi*. Ankara: Ayrıntı Basımevi.
- Punch, K.F. 2014. *Sosyal Araştırmalara Giriş: Nicel ve Nitel Yaklaşımlar*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Reich, W. (Çev: Onaran, B.). 2010. *Cinsel Devrim*. İstanbul: Payel Yayınevi.
- Rosaldo, M. Z. 1980. The Use And Abuse Of Anthropology: Reflections On Feminism And Cross-Cultural Understanding. *Signs*; 389-417.
- Sakallı –Uğurlu, N, Uğurlu, O. 2004. Eşcinsellik ve Eşcinselliğe İlişkin Tutumlar: Önyargı ve Ayrımcılık. *Geylerin Ve Lezbiyenlerin Sorunları ve Toplumsal Barış İçin Çözüm Arayışları*. Ankara: Kaos GL Kitapları; 51-63.
- Sakallı-Uğurlu, N. 2006. Eşcinsellere İlişkin Tutumlar: Türkiye’de Yapılan Görgül Çalışmalar. *Türk Psikoloji Yazıları*.9(17); 53-69.
- Sapancalı, F. 2005. Avrupa Birliği’nde Sosyal Dışlanma Sorunu ve Mücadele Yöntemleri. *Çalışma ve Toplum Dergisi*. 3; 51- 106.
- Sayer, H. 2011. Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Erkeklerin Katılımı, Uzmanlık Tezi, Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Sears, B. ve Mallory, C. 2011. Documented Evidence of Employment Discrimination and Its Effects on LGBT People. *The Williams Institute*.
- Sears, J. T. ve Williams, W. L. 1997. Overcoming heterosexism and homophobia: Strategies that work. New York: Columbia University Press.
- Sheafor, B.W. ve Horejisi, C.J. 2014. *Sosyal Hizmet Uygulaması: Temel Teknikler ve İlkeler*. Ankara: Nika Yayınevi.
- Stevens, H. 2011. Gey Kurmacasında Normallik ve Queerlik. *Gey ve Lezbiyen Yazını*. İstanbul: SEL Yayıncılık.
- Strickland, B. 2001. *The Gale Encyclopedia of Psychology*. United States of America:

- Gale Group.
- Şah, U. 2012. Eşcinselliğe, Biseksüelliğe ve Transseksüelliğe İlişkin Tanımlamaların Homofobi ve LGBT Bireylerle Tanışıklık Düzeyi ile İlişkisi. *Psikoloji Çalışmaları Dergisi*. 32(2); 23-49.
- Şahin, T. 2009. Sosyal Dışlanma ve Yoksulluk İlişkisi, Sosyal Yardım Uzmanlık Tezi, Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü. Ankara.
- Şahin-Hotun, N. ve Bilgiç, D. 2016. Toplumda Eşcinsellere Yönelik Tutumlar ve Lezbiyen Kadınlarda Sağlık Eşitsizliği. *Sağlık Bilimleri ve Meslekleri Dergisi*. 3(3);216-225.
- Thompson, N. 2013. *Kuram ve Uygulamada Sosyal Hizmeti Anlamak*. Ankara: Dipnot Yayınları.
- Tuzer, V. 2004. Eşcinsellik, Travestilik, Transseksüellik. *Geylerin Ve Lezbiyenlerin Sorunları Ve Toplumsal Barış İçin Çözüm Arayışları İçinde*, 7-11.
- Türkkahraman, M. ve Tutar, H. 2009. Sosyal Değişme, Bütünleşme ve Çözülme Bağlamında Toplumda Farklı Kültür ve Anlayışların Yeri ve Önemi. *Alanya İşletme Fakültesi Dergisi* 1(1); 1-16.
- Upton, M. 2009. Queer'in Kişisel Açısından Önemi. *Anti Homofobi Kitabı Uluslararası Homofobi Karşıtı Buluşma*. Ankara: Kaos GL Yayınları; 184-185.
- West, C. ve Zimmerman, D. H. 1987. Doing gender. *Gender And Society*, 1(2), 125-151.
- Wolf, S. 2012. *Cinsellik ve Sosyalizm: LGBT Özgürleşmesinin Tarihi, Politikası ve Teorisi*.
- Yağcıoğlu, S. 2011. Sosyal Hizmet Eğitimi Heteroseksizmin Neresine Düşer? *Anti Homofobi Kitabı 3 Uluslararası Homofobi Karşıtı Buluşma*. Ankara: Kaos GL Yayınları; 46-51.
- Yalçınoğlu, N. 2013. Eşcinsel ve Biseksüel Erkeklerin Psiko-Sosyal Sorunları ve Bunları Etkileyen Faktörlerin İncelenmesi (İstanbul 2012 Çalışması), İstanbul Üniversitesi, Halk Sağlığı Anabilim Dalı. İstanbul.
- Yılmaz, V. 2016. Sosyal Yurttaşlığı "Açmak": Sosyal Politikalarda LGBTİ Hakları Yaklaşımına Doğru. *Dezavantajlı Gruplar ve Sosyal Politika*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Yörükan, T. 2011. *Alfred Adler Sosyal Roller ve Kişilik*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Yüksel, Ş. 2009. Ruh Sağlığı İle İlgili Destek İsteyen GLB Bireyler ve Aileleri İle

- Çalışmak. *Anti Homofobi Kitabı Uluslararası Homofobi Karşıtı Buluşma*. Ankara: Kaos GL Yayınları; 103-107.
- Yüksel, Ş. 2010. Eşcinseller, Sosyal Dışlanma ve Yoksulluk. *Türk Psikiyatri Derneği Bülteni*.13(3); 11-16.
- Zastrow, C. ve Kirst-Ashman, K.K. 2015. *İnsan Davranışı ve Sosyal Çevre II: Yetişkinlik-Yaşlılık*. Ankara: Nika Yayınevi.
- 28.10.2016. <http://bianet.org/bianet/toplumsal-cinsiyet/160399-polonya-nin-ilk-escinsel-belediye-baskani>.
- 30.10.2016. <http://www.hurriyet.com.tr/elton-john-evlendi-3684523>.

EKLER

EK- 1: LGBTİ SÖZLÜĞÜ

Eşcinsellik (Homoseksüellik): İlk olarak eşcinsellik teriminin on dokuzuncu yüzyılda kullanılmaya başlandığı söylenmektedir (Tuzer, 2004).“Eşcinsellik yaygın olarak ve çoğunlukla kişinin hemcinslerine karşı duyduğu cinsel çekimin tasviri olarak anlaşılır” (Jagose, 2015; 17). Amanat (2011) ise eşcinselliği; “günlük konuşma dilinde homoseksüel anlamında kullanılan kelimeler (gey, lezbiyen) kişinin sosyal kimliği ile kendini cinsel açıdan algılama biçiminin bir birleşimidir” şeklinde tanımlamaktadır.

Lezbiyen: Bu terimin, M.Ö. 6. yüzyılda Lesbos adasında yaşayan Sappho isimli Yunanlı şairden geldiği düşünülmektedir. “Eşcinsel kadın” anlamına gelmektedir. Kendi cinsine karşı duygusal cinsel yönelim içinde olan kadınları tanımlamak için kullanılmaktadır.

Gey: Bu terim, “1970’lerin başında Gey Kurtuluş Hareketiyle (Gay Liberation Movement) birlikte ortaya çıkmıştır. Başlangıçta hem kadın hem erkek eşcinselleri kapsayan bir kelime olmakla beraber, günümüzde sadece erkek eşcinseller kendileri için kullanılmaktadırlar” (Güner, 2013;23). Kendi cinsine karşı duygusal cinsel yönelim içinde olan erkekleri tanımlamak için kullanılmaktadır.

Biseksüel: Duygusal ve cinsel açıdan her iki cinsiyete de ilgi duyan kadın veya erkek olarak tanımlanmaktadır.

Transseksüel: Tuzer (2004), transseksüelliği, “güçlü ve ısrarlı biçimde toplumsal cinsiyetle özdeşleşme, kendi biyolojik cinsiyetinden rahatsızlık duyma, diğer cinsin özelliklerini edinme isteği taşıma şeklinde özetlenecek bir durum” olarak tanımlamaktadır.

İnterseks: Bireyin hem erkek hem de kadın üreme organıyla doğması anlamına gelmektedir. Güner (2013;29), interseksi,“tek tip “interseks beden” yoktur, toplum tarafından “anormal” farz edilmenin dışında ortak çok fazla bir şeyi olmayan çok çeşitli durumları kapsar. İnterseks kişilerin ortak özellikleri biyolojileri değil tıbbileştirilme deneyimleridir” olarak şeklinde dile getirmektedir.

Heteroseksüel: Bireylerin duygusal ve cinsel açıdan karşıt cinsiyete ilgi duyması olarak tanımlanabilmektedir.

EK- 2: YARI YAPILANDIRILMIŞ GÖRÜŞME YÖNERGESİ

1. Tanıtıcı Bilgiler

Kendinizden bahseder misiniz?/ Kendinizi tanıtır mısınız?

- Sosyo-demografik ve sosyoekonomik özellikler (yaş, cinsel yönelim, eğitim, ilişki durumu, aile, çalışma durumu vb)

2. Sosyal Dışlanma Algısı

“Sosyal dışlanma bireyin toplumla bütünleşmesini sağlayan sivil, politik, ekonomik ve sosyal haklara bazı kişi ve grupların ulaşamaması süreçleri” olarak tanımlanmaktadır. Bu bağlamda sosyal dışlanma sizin için ne anlam ifade ediyor?

Sosyal dışlanma yaşadığınızı düşünüyor musunuz? Hangi alanlarda?(aile, iş, eğitim, medya, sağlık vb)

- Toplum içinde “dışlayıcı” tutumlar ile karşılaşılıyor musunuz?
- Sosyal ilişkilerinizde dışlayıcı tutumlar ile karşılaşılıyor musunuz?
- Aile ilişkilerinizde dışlayıcı tutumlar ile karşılaşılıyor musunuz?
- Eğitim ortamlarında dışlayıcı tutumlar ile karşılaştınız mı? Eğitim hakkından cinsel yöneliminiz nedeniyle yararlanamadığınız oldu mu?
- Şu anda istihdam edildiğiniz kayıtlı/formel bir işiniz var mı? Cinsel yöneliminiz nedeniyle iş bulamama ya da iş ortamında zorluk vs yaşadınız mı? Elde ettiğiniz gelir yaşamınızı insanca sürdürebilmenize katkı veriyor mu?
- Cinsel yöneliminiz nedeniyle sağlık hizmetlerinden yararlanamadığınız oldu mu? Sağlık hizmeti alırken zorluklarla karşılaştınız mı?
- Siyasî anlamda sizin hak ve çıkarlarınızı temsil eden çevrelerin olduğuna inanıyor musunuz? Haklarınız korunuyor mu?
- Medyada çıkan haberler hakkında ne düşünüyorsunuz?
- Dışlanma yaşadığınız başka alanlar var mı?

- Bu dışlanma nedeni ile ihtiyaçlarınızı karşılarken zorluk yaşıyor musunuz?
- Sosyal dışlanma deneyimi yaşayan başka LGBTİ birey tanıyor musunuz?

3. Sosyal Dışlanma İle Mücadele

- Sosyal dışlanma ile baş etmek için ne gibi yöntemler kullandınız?
- Cinsel yöneliminiz ile ilgili olarak bilgi, destek aldınız mı?/alıyor musunuz? (Aile, arkadaş, komşu, kurum, dernek vb)
- Yakınlarınızdan duygusal destek aradınız mı?
- Sorunlarınızı kimlerle konuşuyorsunuz? (Aile, arkadaş, komşu, kurum, dernek vb)
- Sosyal dışlanmanın ortadan kalkabileceğini düşünüyor musunuz? Nasıl?
- LGBTİ bireylerin örgütlenmesi sosyal dışlanmayı azaltabilir mi?
- Politik düzenlemeler sosyal dışlanmayı azaltabilir mi?
- İnsanların bilgilendirilmesi sosyal dışlanmayı azaltabilir mi?
- Son olarak eklemek/söylemek istedikleriniz/görüş ve önerileriniz.

EK- 3: ORJİNALLİK RAPORU

